

Statens uavhengighet og skiftende trusselvurderinger –

Om etableringen og fremveksten av den straffbare forberedelse i norsk strafferett

Universitetet i Oslo
Det juridiske fakultet

Kandidatnummer:

525

26.11.2012

Til sammen 17885 ord

INNHALDSFORTEGNELSE

1	<u>INNLEDENDE BEMERKNINGER.....</u>	6
1.1	Tema og problemsstillinger	6
1.2	Terminologi.....	8
1.3	Avgrensninger	9
1.4	Oppgavens oppbygning.....	10
1.5	Rettskildetilgangen.....	10
1.6	Metode.....	11
2	<u>ETABLERING, FREMVEKST OG BEGRUNNELSE.....</u>	11
2.1.1	Utgangspunktet i 1902	11
2.1.2	Etterkrigsoppgjør og frykt for ny okkupasjon	13
2.2	Organisert kriminalitet.....	14
2.2.1	Innledning	14
2.2.2	Definisjonsspørsmålet	15
2.2.3	Organisert kriminalitet i Norge; medieskapt virkelighet eller et nytt og alvorlig trusselbilde?.....	18
2.3	Terrortrusselen.....	20
2.3.1	Innledning	20
2.3.2	Terrorismens mange ansikter	22
2.3.3	Terrorismebegrepet, definisjonsproblematikk og terrorismens logikk	25
2.3.4	Terrortrusselen i Norge	27
2.4	Internasjonalt samarbeid	28
2.4.1	Innledende bemerkning	28
2.4.2	Sikkerhetsrådets resolusjon 1373 av 28. september 2001	29
2.4.3	FNs konvensjon av 15. november 2000	29

2.4.4	FN-konvensjonen av 29. september 2003 om korrupsjon.....	30
2.5	Formålet med straff for forberedelseshandlinger	31
3	<u>FORSØK OG MEDVIRKNING.....</u>	<u>32</u>
3.1	Innledning	32
3.2	Nedre grense for forsøk	32
3.3	Medvirkning	35
3.3.1	Innledning	35
3.3.2	Historisk bakgrunn for medvirkningsansvaret	36
3.3.3	Vilkår for medvirkningsansvar.....	37
4	<u>PRE-AKTIV ETTERFORSKNING.....</u>	<u>39</u>
4.1	Innledning.....	39
4.1.1	Straffeprosessloven § 200a.....	40
4.1.2	Straffeprosessloven §§ 202b og 202c.....	41
4.1.3	Straffeprosessloven §§ 202d-202g	41
4.1.4	Straffeprosessloven § 208a.....	41
4.1.5	Straffeprosessloven § 216a.....	41
5	<u>INTRODUKSJON TIL DEN STRAFFBARE FORBEREDELSE</u>	<u>42</u>
5.1	Innledning	42
5.2	Skyldsansvaret.....	44
5.3	Forsøk og medvirkning.....	45
6	<u>STRAFFBARE FORBEREDELSESHANDLINGER.....</u>	<u>46</u>
6.1	Innledning.....	46

6.2	Straffeloven § 91	46
6.3	Straffeloven § 161	49
6.4	Straffeloven §§ 174, 175, 177 og 178	51
6.5	Straffeloven §§ 185 og 186	52
6.6	Straffeloven § 269 nr. 2	53
6.7	Delkonklusjon	53
7	<u>STRAFFBAR DELTAKELSE</u>	54
7.1	Innledning	54
7.2	Straffeloven § 86 nr. 5	54
7.3	Straffeloven § 104a	56
7.4	Straffeloven § 330	58
7.5	Delkonklusjon	59
8	<u>DE STRAFFBARE FORBUND</u>	59
8.1	Forbundsbegrepet	59
8.2	Eldre straffbare forbund	61
8.2.1	Straffeloven § 94	61
8.2.2	Straffeloven § 104	64
8.2.3	Straffeloven § 159	65
8.2.4	Straffeloven § 225 tredje ledd	66
8.2.5	Straffeloven § 269 nr. 1	67
8.3	Nyere straffbare forbund	68
8.3.1	Straffeloven § 223 tredje ledd	68
8.3.2	Straffeloven § 233a	69

8.3.3	Straffeloven § 147a tredje ledd	69
8.3.4	Straffeloven § 162c	70
8.3.5	Straffeloven § 318	72
8.4	Delkonklusjon	72
<u>9</u>	<u>AVSLUTTENDE BEMERKNINGER</u>	<u>73</u>
9.1	Innledende konklusjon.....	73
9.2	Det straffbare forberedelsesansvaret i et pre-aktiv perspektiv.....	74
<u>10</u>	<u>LITTERATURLISTE.....</u>	<u>75</u>

Efter hans oppfatning lå hovedgrunnen ikke så meget i det faktum at materielle omstendigheter gjorde det umulig å holde forbrytelsen skjult, snarere var den å finne i forbryteren selv; Nesten enhver forbryter utsettes i forbrytelsesøyeblikket for en viss svekkelse av vilje og dømmekraft, i stedet inntreer tvert imot et barnaktig, fenomenalt lettsinn, og det nettopp i det øyeblikk da dømmekraft og forsiktighet behøves aller mest.

Dostovjevskij
Forbrytelse og straff

1 Innledende bemerkninger

1.1 Tema og problemstillinger

Straffbare forberedelseshandlinger hører til straffeansvarets tradisjonelle yttergrense sammen med straffbar medvirkning og det straffbare forsøk. Dette er ansvarsformer som supplerer det enkelte straffebud sin prinsipale gjerningsskildring.¹ Den straffbare forberedelse begynner der det straffbare forsøk stopper. Det vil si at området for straffbarhet i den straffbare forberedelse er innenfor det som utenfor disse straffebudene omtales som den tillatte risiko.

I straffeloven av 1902 var det flere straffebud som rammet forberedende handlinger til forbrytelser. Områdene som forberedelsesansvaret dekket var av stor betydning for samfunnet, da spesielt omsetningslivet og rikets sikkerhet. Straffebudene rammet ulike former for forfalskning av dokumenter og sjekker, sabotasje, fremkalling av ulike ulykker og katastrofer som industrialiseringen muliggjorde og sikret landet mot spionasje og trusler mot de konstitusjonelle organene.

Forberedelsesansvaret har blitt utvidet både i bredden og i dybden siden 1902. Dette har skjedd i to bølger; På 50-tallet motivert av rettsoppjøret etter krigen og frykten for en ny krig, og ved årtusenskiftet for å møte trusselen fra organisert kriminalitet og terrorisme. Dette er til dels nye og alvorlige former for kriminalitet. Sett fra lovgivers side representerer dette en ekstraordinær trussel som igjen foranlediger ekstraordinære mottrekk fra samfunnets side.²

Sentralt for denne oppgaven står deler av arbeidet til professor Erling Johannes Husabø. Vesentlig i Husabø sin terminologi er begrepet ”fullført huvudgjerning.”³ Dette representerer sentrum i forbrytelsen i kontrast til periferien. For det første mot handlinger

¹ Husabø (1999) Straffeansvarets periferi, medverking, forsøk, førebuing, s XVI

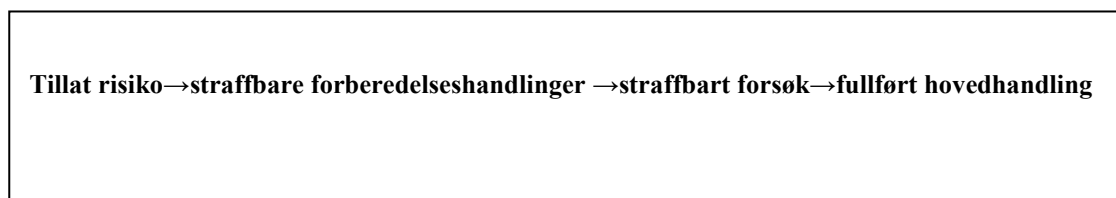
² NOU 2002:4 s. 91-98

³ Husabø (1999) s. 6

som ligger forut for fullføringen, for det andre en avgrensning mot handlinger og personer med mindre sentral rolle i oppfyllelsen av gjerningsbeskrivelsen.

Straffelovens § 233a gjør det straffbart å inngå forbund (avtale) om å begå drap eller grov legemsfornærmelse. Straffeansvaret oppstår ved det tidspunkt ”forbundet” er inngått.⁴ Fullført hovedhandling ved drap, jfr. § 233, vil være i det øyeblikket noen har *forvoldt en annens død*. Straffbart forsøk på drap kan være at noen avfyrer et våpen mot en person, men kulen bommer på målet.

Figuren under plasserer de ulike begrepene i en tidslinje.

Målsetningen med denne oppgaven er å behandle de ulike straffebud som rammer straffbar forberedelse. Straffbart forsøk og medvirkning vil også bli kort gjennomgått. Den sentrale problemstillingen blir å belyse rekkevidden av forberedelsesansvaret i norsk strafferett, herunder straffbar deltakelse og de straffbare forbund. Et utvalg av de prosessuelle bestemmelsene som har kommet i spissen av kjølvannet for utvidelsen av straffeansvaret blir også kortfattet behandlet. Dette gjelder hjemmelsfesting av såkalte utradisjonelle politimetoder i straffeprosessloven. Det blir dessuten gjort et beskjedent forsøk på å skildre den historiske utviklingen, samt redegjøre for begrepene organisert kriminalitet og terrorisme.

⁴ Riksadvokatens publikasjoner nr. 3 2004. s. 477 -478

Et annet spørsmål som er svært vanskelig å besvare utfyllende er, hvorvidt de nye kriminalitetstruslene er så store at de rettferdiggjør den rettslige utviklingen på området. Deler av oppgaven vil streife innom dette emnet, ingenlunde på en utfyllende måte.

1.2 Terminologi

Jeg har i stor utstrekning basert terminologien og klassifisering/systematikken i oppgaven på arbeidene til professor Husabø og post doktor Jacobsen ved universitet i Bergen. Eventuelle feil eller misvisende, uklare fremstillinger står for min regning.

Straffbar forberedelse er en eldre norsk straffeteoretisk betegnelsen som består av de straffebud som rammer forberedelse av forbrytelser i straffeloven. Hvilke bestemmelser som skal inkluderes er ikke direkte gitt. I denne oppgaven har jeg tatt utgangspunkt i Husabøs utvelgelse.

Husabø har introdusert begrepet “pre-aktiv” strafferett. Pre er latin og brukes som en forstavelse for å vise at noe er i en startfase eller kommer før noe annet.⁵ Dette er et kjennetegn på den nyere tids utvikling innenfor strafferetten hvor forberedelsesansvaret blir utvidet. Samtidig er begrepet “pre-aktiv strafferett” en forklaring på et paradigmeskifte innenfor strafferetten hvor både etterforskning og straff settes inn på et tidligere tidspunkt enn tidligere.⁶ Tradisjonelt har strafferetten fungert “re-aktivt”, altså etter at en kriminell handling har funnet sted.⁷

Den straffbare forberedelse blir dermed et snevrere begrep enn pre-aktiv strafferett. Den senere tid utvikling av forberedelsesansvaret vil falle inn under pre-aktiv strafferett, men begrepet er ingenlunde sammenfallende med denne i seg selv.

⁵ Husabø (2003)

⁶ Jacobsen (2008) Fragment til forståing av den rettsstatlege strafferetten, s. 61-71

⁷ Jacobsen (2008) s. 58

Straffbar deltagelse og de straffbare forbund hører etter norsk strafferettstradisjon og teori inn under den straffbare forberedelse. Når jeg velger å behandle disse i hvert sitt kapittel er dette for oversiktens og systematikken sin skyld.

Når jeg bruker ”straffbar forberedelse” i det videre kan det enten bare være forberedelsesdeliktene i straffeloven (Husabø kaller disse for ”bestemte fysiske førebuingshandlingar”); §§ 91, 161, 174, 175, 177, 178, 185, 186 og 269 nr.2, eller også inkludere den straffbare deltagelse; §§ 86. nr. 5, 104a og 330 og de straffbare forbund; §§ 94, 104, 159, 225 tredje ledd, 269 nr. 1, 223 tredje ledd, 233a, 147a tredje ledd, 162c og 318.

Organisert kriminalitet er i utgangspunktet ikke et strafferettslig begrep, men et begrep som brukes i politiet og påtalemyndighet, i det offentlige ordskifte og i kriminologien som faglig disiplin.⁸

Om begrepene terrorisme og utradisjonelle etterforskningsmetoder vises det til behandlingen i oppgaveteksten nedenfor.

1.3 Avgrensninger

Under den straffbare forberedelse faller også flere andre straffebud både i straffeloven og i spesiallovgivningen. Hvilke man regner med avhenger av hva slags definisjon man benytter, se nærmere 5.1 nedenfor. For det første avgrenses oppgaven mot oppfordring og tilrettelegging til forbrytelser, jfr. straffeloven §§ 140 (oppviglerparagrafen), 86, 94, 104 og 160. Bestemmelser i særlovgivningen behandles ikke. Forholdet til ny straffelov blir ikke inngående behandlet. Utenlandsk rettstilstand eller straffeutmålingsreglene likeså. Heller ikke andre prosessuelle bestemmelser enn de som er inntatt i kapittel 4.1.

⁸ Larsson (2008), Organisert kriminalitet s. 15-18

1.4 Oppgavens oppbygning

Kapitel seks, syv og åtte tar for seg de ulike straffebud i straffeloven som faller inn under den straffbare forberedelse. I kapittel fem prøver jeg å sette den straffbare forberedelse inn i en bredere kontekst og behandler de tre underkategoriene samlet. Kapittel fire handler om ekstraordinære etterforskningsmetoder som politiet har fått hjemmel til i de senere års “opprustning” av straffeprosesslovgivningen. Bakgrunnen for dette er den nære sammenhengen mellom begrunnelsen for forberedelsesdeliktene i straffeloven og politiets behov for ytterligere virkemiddel i etterforskningsfasen.⁹ I kapittel to behandles den historiske bakgrunnen og begrepene “terrorisme” og “organisert kriminalitet.” Kapittel tre er en kort gjennomgang av det straffbare forsøk og den straffbare medvirkning. Disse helt sentrale kategoriene i strafferettsteorien er nødvendige for og kunne plassere og anvende den straffbare forberedelse.

1.5 Rettskildetilgangen

Flere av straffebudene har lite eller svært lite rettspraksis. Dette gjør at behandlingen av disse straffebudene må bero på andre tilgjengelige rettskilder. Sentralt er Husabøs behandling av emnet. Når det gjelder kapittel to om den historiske bakgrunn, organisert kriminalitet og terrorisme har jeg tatt utgangspunkt i bøker innenfor kriminologi, historie og en bok om terrorisme. Av forarbeider har jeg hovedsakelig benyttet: NOU 1997:15 Etterforskningsmetoder for bekjempelse av kriminalitet (metodeutvalget), og den påfølgende ot.prp. nr. 64 (1998-99) Om lov om endringer i straffeprosessloven og straffeloven, ot.prp. nr. 61 (2001-2002) Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv., ot.prp.nr.62 (2002-2003). Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. og NOU 2002: 4. Ny straffelov. Straffelovkomisjonens delutredning VII.

⁹ NOU 1997:15 kap. 6.1

Til sammen utgjør disse forarbeidene det viktigste bakteppe for endringene og tilføyelsene i straffeloven for den senere tids utvidelse av forberedelsesansvaret. Forarbeidene til straffebudene fra 1902 og 1950, i tillegg til Lund-kommisjonen og NOU 1993:3 Strafferettslige regler i terroristbekjempelsen, har også blitt benyttet, men i begrenset grad. De ulike FN-tiltakene og der tilhørende konvensjoner behandles i kapittel 2.4.

1.6 Metode

Utgangspunktet for oppgaven er bruk av alminnelig juridisk metode. I kapittel to hentes det elementer fra rettshistorie, kriminologi og i kapittel 5.1 fra rettsfilosofi, uten at jeg kan påberope meg noen spesifikk bruk av fagenes metode.

2 Etablering, fremvekst og begrunnelse

2.1.1 Utgangspunktet i 1902

Norge var en svært ung nasjon i 1902. Fremdeles i union med Sverige, men med en sterkt gryende selvfølelse, samt evne og vilje til uavhengighet og selvstendighet.¹⁰

Tiden siden 1814 hadde vært preget av innenrikspolitiske stridigheter langs et mangfold av konfliktlinjer; målstrid, språkstrid og avholdsdebatt.¹¹ Ulike grupperinger kjempet om makten i samfunnet. Venstre og bøndene stod mot Høyre og embedtsmennene.¹²

Utenrikspolitisk var striden ikledd en juridisk drakt. Parlamentarisme og konsulatstrid markerte kampen mot Sverige og Oskar II.¹³

¹⁰ Alnæs (1999) Historien om Norge, En ny arbeidsdag, s. 67 -68

¹¹ Nerbøvik (1999) Norsk Historie, 1860-1914, s.179-184

¹² Nerbøvik (1999) s. 140-148

¹³ Nerbøvik (1999) s. 162 og s. 194-196

Til tross for til dels sterke indre stridigheter var det konsensus rundt statsbyggingen og nasjonsbyggingen.¹⁴ Norge skulle bli et fritt og selvstendig land. Rettsvitenskapen hadde en sentral rolle i denne kampen. Først og fremst i forhold til konstitusjonelle spørsmål, parlamentarisme og kongemakt. En selvstendig nasjon måtte også ha en moderne straffelov. Selv om dette ikke kan sies å være en viktig brikke i forhold til nasjonsbyggingen var det noe som måtte være på plass for at Norge kunne ta steget opp med resten av Europas uavhengige stater.

Den gryende industrialiseringen; gruvedrift i nord, utbygging av jernbane mellom Oslo og Bergen, vannkraftverk på Rukan, hermetikkfabrikker og skipsbygging på Østlandet banet vei for et moderne næringsliv.¹⁵ Dette gjorde seg også utslag i forberedelsesdeliktene i straffeloven. Områdene de grep inn på var til dels ulike.

For det første rammet de ulike farer fremkalt av industrialiseringens som eksplosjoner, branner og jernbaneulykker. For andre sikret de trygghet for næringslivet gjennom straff for forberedelse av pengeforfalskning og ulike former for dokumentforfalskning, samt forberedelse av ran og sjørøveri. Det tredje hovedområdet og hvor utbredelsen var størst, var ulike forhold som falt inn under rikets sikkerhet. I et Europa hvor den nære historien var preget av krig og uroligheter, fremstår det åpenbart at dette var et viktig område for forberedelsesansvaret.

Alt i alt var rekkevidden av forberedelsesansvaret begrenset i 1902. De var reservert for de områder hvor lovgiver anså trusselen og skadepotensialet for samfunnet som størst.

¹⁴ Alnæs (1999) s. 78

¹⁵ Alnæs (1999) s. 36-42

2.1.2 Etterkrigsoppgjør og frykt for ny okkupasjon

Rettsoppgjøret etter krigen kan sies å ha vært den største utfordring for den unge norske rettstat. I fem lange år hadde det norske folk og nasjon vært okkupert. Sinne og frustrasjon hadde bygd seg opp, kanskje spesielt mot nordmenn som hadde stått på tyskerne side direkte eller indirekte. Det bød også på store praktiske utfordringer med tanke på mengden av saker og tiltalte, mistenkte og skyldige.¹⁶

Strafferettslig og konstitusjonsmessig var det mange kompliserte øvelser. De to store spørsmål var London-regjerings lovgivende makt og spørsmålet om tilbakevirkning av en rekke provisoriske anordninger.¹⁷

Landsvikeroppgjøret var ennå ikke unnagjort før en ny fiende ukrystalliserte seg. Kommunistene og Sovjetunionen ble den nye trussel. Det var kuppet i Tsjekkoslovakia i 1948 som for alvor gjorde verden og Norge oppmerksom på at kommunistene var en alvorlig trussel. Man fryktet en aggressiv ekspanderingspolitikk som også kunne ramme Norge. Ikke bare var kommunismen representert med en aggressiv supermakt, men den var også i høy grad en virkende kraft innenfor landets grenser. Kommunistene stod relativt sterkt i Norge i 1945. De var fremdeles en integrert del av arbeiderbevegelsen og fikk 12% av stemmene i det første Stortingsvalget etter krigen.¹⁸

I sin berømte Kråkerøytale i 1948 advarte statsminister Gerhardsen mot den nye fare:

”Det som kan true det norske folks frihet og demokrati, det er den fare som Det norske kommunistparti til enhver tid representerer. Den viktigste oppgaven i kampen for Norges selvstendighet, for demokratiet og rettsikkerheten, er å redusere kommunistpartiets og kommunistenes innflytelse mest mulig.”¹⁹

¹⁶ Ustvedt (1978) Den varme freden – den kalde krigen, s. 143-155

¹⁷ Andenæs (1998) Det vanskelige oppgjøret, s. 72-79 og s. 91-97

¹⁸ Ustvedt (1978) s. 191 og s. 393

¹⁹ Sitert i Alnæs (2000) Historien om Norge. Femti rike år, s. 115

Det var med denne bakgrunn at arbeidet med en beredskapsloven tok til. Fersk erfaring fra siste krig satt sammen med trusselen fra Sovjetunionen utgjorde både en erfaring og et ønske om en kraftig forbedring av rikets beredskaps – og forsvarsevne.²⁰ Kombinasjonen av en fremmed overfallsmakt i samråd med medhjelpere innenfor landets grenser, dannet grunnen for et lovforslag av utradisjonell karakter. Justisdepartementets proposisjon inneholdt flere kontroversielle nyvinninger; forræderidomstol, forvaring av mistenkte uten domstolsbehandling og forhåndskontroll kontroll med trykte skrifter.²¹ Dette var sterkt inngripende tiltak som satte rettsstatsprinsippene på prøve. Disse forslagene førte til en omfattende diskusjon i samtiden.²² Beredskapsloven ble tilslutt vedtatt uten disse tiltakene, men sikret likevel Kongen utvidete fullmakter i en krisesituasjon. Samtidig ble det også §§ 86 nr. 5 og 104a tilføyd i straffeloven. Dette var straffebud som rammet ulike former for straffbar deltakelse, se 6.1.

2.2 Organisert kriminalitet

2.2.1 Innledning

“Nå går vi for gull.” Angivelig sagt av lederen for ranslaget som ranet Norsk Kontantservice (NOKAS) i Stavanger 5. april 2004.²³ Ranerne opptrådte profesjonelt; svartkledde, maskert, disiplinerte og bevæpnet med automatvåpen. De ble feilaktig antatt for å være soldater eller politi på øvelse av publikum på åstedet. I morgentimene hadde ranerne tatt over kontroll av sentrum i den fjerde største byen i Norge. Ranerne ble møtt av gående eller syklende polititjenestemenn som enten var ubevæpnet eller i beste fall utstyrt med Smith & Wesson revolvere med seks skudd i magasinet.²⁴ Styrkeforholdet var mildt talt ikke i rettssamfunnets favør.

²⁰ Ustvedt (1978) s. 399

²¹ Dahl (2012) note * (sic)

²² Alnæs (2000) s. 120 og 121

²³ Widerøe (2009) Dødsranet, s. 159

²⁴ Widerøe (2009) s. 160-168 og s.183-196

Det norske samfunn ble for alvor gjort oppmerksom på fremveksten og trusselen fra en “ny” og organisert form for kriminalitet.

”Org. Krim” har blitt et mantra som brukes i media, i politikken og av politiet, for å rettferdiggjøre og underbygge en ekspansjon av straffeansvaret og hjemmelfesting av nye etterforskningsmetoder.

For det første reiser dette et spørsmål om hva som ligger i begrepet organisert kriminalitet. For det andre, hva er det som gjør organisert kriminalitet ”farligere” enn tradisjonell kriminalitet? Er skadevirkningene av denne formen for kriminalitet så store at de rettferdiggjør den rettslige utviklingen på området?

I det videre vil jeg benytte Paul Larssons fremstilling av emnet i hans bok *Organisert kriminalitet* som grunnlag for behandlingen. NOU 1997:15 etterforskningsmetoder for bekjempelse av kriminalitet danner, også et bakteppe for emnet.

2.2.2 Definisjonsspørsmålet

Organisert kriminalitet er ikke et strafferettsteoretisk begrep. Begrepet stammer, som mye annet, fra USA og kriminologisk forskning der.²⁵ Det er også et begrep som inntil ganske nylig var fremmed i norsk offentlighet og i kriminalpolitikken. Det er også et begrep som brukes av mange og som brukes om flere ulike forhold. Behovet for en avklarende og avgrensende definisjon virker klar.²⁶

Larsson definerer begrepet på følgende måte:

²⁵ Larsson (2008) *Organisert kriminalitet*, s. 34.

²⁶ Larsson (2008) s. 39

”Med organisert kriminalitet tenker vi vanligvis på lovbrudd utøvd av en gruppe personer, ofte innen et bestående nettverk. Kriminaliteten begås med vinnings hensikt, og den betegnes ofte som alvorlig.”²⁷

Dette vil igjen reise spørsmål om hva som menes med ”gruppe personer,” ”nettverk” og ikke minst, ”alvorlig.” Som nevnt ovenfor er ett sentralt premiss hvorvidt den organiserte kriminaliteten er mer skadelig for samfunnet enn tradisjonell kriminalitet.

I ren juridisk forstand er det på mange måter mer konkret; straffeloven § 60a beskriver organisert kriminalitet på følgende måte:

”Med organisert kriminell gruppe menes en organisert gruppe på tre eller flere personer som har som et hovedformål å begå en handling som kan straffes med fengsel i minst 3 år, eller hvor en vesentlig del av virksomheten består i å begå slike handlinger.”

I NOU 1997:15 s. 23 trekker metodeutvalget frem enkelte kjennetegn ved organisert kriminalitet:

“Organisert kriminalitet forbindes ofte med velorganiserte mafialignende organisasjoner i utlandet. Målet er profitt, og bruk av vold er ofte et middel. Hard og brutal atferd skaper frykt så vel innad som utad. I noen land er det heller ikke uvanlig at bakmenn i kriminelle grupperinger innehar betydningsfulle posisjoner i det politiske liv eller i offentlig tjeneste.”

Sistnevnte forhold er et sentralt kjennetegn for den organiserte kriminaliteten i Norge: Mangelen på korrupsjon.²⁸ I den tradisjonelle litteraturen på området er korrupsjon, gjerne kombinert med utpreget samvirke mellom kriminelle og myndighetspersoner, en avgjørende forutsetning for fremveksten av organiserte kriminelle miljøer som vedvarer over tid.²⁹ Eksempler på dette finner vi i land som Italia og Russland hvor mafiagrupperinger har et solid rotfeste i samfunnet. Dette har vi ikke tradisjon for i Norge.

²⁷ Larsson (2008) s. 33

²⁸ Larsson (2008) s. 44

²⁹ Larsson (2008) s. 45

Statens tillitt og rolle i samfunnet skiller seg markant fra stater som Italia og det tidligere Sovjetunionen i så henseende.³⁰

Det må i utgangspunktet skilles mellom organisert kriminalitet som begrep og organisert kriminalitet som fenomen.³¹ At det forekom kriminalitet i organiserte former i Norge før 1990-tallet kan det ikke være tvil om. Dette er grundig dokumentert blant annet gjennom Per Ole Johansen sitt arbeid om alkoholsmuglingen tilbake i mellomkrigstiden og frem til 2000-tallet. Under forbudstiden på 1920-tallet var smuglerne i besittelse av raske båter, samarbeidet med legale næringsaktører og innehadde et omfattende omsetningsnettverk. Smuglingens karakter, alkohol hentet fra Europa transport inn til landet, og distribusjonen ut til kundene, taler i seg selv om et høyt nivå av organisering.³² I historisk sammenheng blir det dermed vanskelig å kunne si at den organiserte kriminalitet som kom utover på 90-tallet var et nytt *fenomen* i norsk strafferettshistorie.

Det er snarere som *begrep* at organisert kriminalitet fikk rotfeste på 90-tallet. Larsson bruker etablering av Hells Angels i Norge på begynnelsen av 90-tallet som eksempel:³³ MC-klubben Rowdies ble tatt opp som prøveklubb i Hells Angels i 1992. Den eneste synlige forskjellen var ruter-merket på vesten til medlemmene (merket symboliserer tilhørighet til Hells Angels). Motorsyklene, klubbhuset og medlemmene var de samme. Saken skapte likevel store oppslag i media og politiet kom på banen og skulle ”jage klubben ut av byen.”³⁴

³⁰ Larsson (2008) s. 35

³¹ Larsson (2008) s. 38

³² Johansen (2004) Den illegale spriten. Fra forbudstid til polstreik, s. 22-30.

³³ Larsson (2008) s. 16

³⁴ Ibid

2.2.3 Organisert kriminalitet i Norge; medieskapt virkelighet eller et nytt og alvorlig trusselbilde?

Hvem utøver så denne kriminaliteten? Og på hvilke måte blir den utøvd i Norge i 2012? Betimelige spørsmål som ikke fult så enkelt lar seg besvare. Larsson er kritisk til selve begrepet og motivasjonen bak bruken av termen organisert kriminalitet.³⁵ Etter hans mening er fremveksten ikke godt nok, eller i en viss utstrekning, udokumentert i forskningen:

”Organisert kriminalitet har blitt noe de fleste mener sterkt om, men hvor kunnskapen langt på vei har vært styrt av enkelthendelser, myndighetens fremstillinger, mediapresentasjoner og tidvis ren fiksjon.”³⁶

Videre hevder Larsson, er dette en vekstkilde for politiet. Det sørger for økte midler og er på mange måter den ”nye gode fiende.” Begrepet organisert kriminalitet fungerer særdeles godt som en knagg mange kan henge mange ulike jakker på.³⁷

Det som forekommer av organisert i kriminalitet i Norge kan ifølge Larsson plasseres i følgende undergrupper eller kategorier: narkotikasmugling og omsetning, ransmiljøet, biker-gruppene, alkoholsmuglere, ”A - og B-gjengen,” utenlandske grupper (herunder litauiske mobile kriminelle), menneskehandel og prostitusjon.³⁸

Kjetil S. Østli har i sin bok, *Politi og Røver*, skildret fremveksten av en del av det norske organiserte kriminelle miljøet, ”Tveita-gjengen,” på Østlandet gjennom 80 – og 90-tallet. Det Larsson omtaler som ransmiljøet hadde sitt utspring fra ”Tveita-gjengen” og flere av ”medlemmene” ble dømt i forbindelse med Nokas-ranet. Miljøet er interessant blant annet

³⁵ Larsson (2008) s. 7-9

³⁶ Larsson (2008) s. 7-9 og s. 52

³⁷ Larsson (2008) s. 50-52

³⁸ Larsson (2208) s. 18-28

fordi det sammenfaller med hvordan media og til dels politiet, fremstiller bilde av ”den nye typen” kriminelle, samt i forhold til hvordan miljøet har vært organisert.

I tradisjonell kriminologi blir kriminelle ofte fremstilt som offer for ulike samfunnsstrukturer. De har få eller ingen valg og blir trukket inn i kriminalitet som eneste utvei.³⁹ Utøvere av organisert kriminalitet passer ikke like godt inn i denne offerrollen. Tvert imot viser forskningen på området at utøverne ofte er ressurssterke individer.⁴⁰ Medlemmene i ”Tveita-gjengen” så på seg selv som ”vinnere” i samfunnet.⁴¹ Dette bildet bekreftes også av etterforsker Geir Bang Danielsen ved Oslo politidistrikt:

” De kunne det de gjorde , og de ble bare flinkere . Vi hadde ikke sett noe lignende før, og jeg gjentar: Tveitagjengen var det første skikkelige organiserte kriminelle miljøet i Norge. De var 60a. (org. krim-paragrafen)”⁴²

Samtidig er det vanskelig å si at dette representerte noe helt nytt i det norske kriminalitetsbilde. Organisert smugling av narkotika hadde tatt en svært stor del av politiets ressurser siden 70-tallet. I NOU 1997:15, kapittel 3.3.8 heter det at:

“Narkotikakriminaliteten var derfor det første området, bortsett fra forbrytelser mot rikets sikkerhet, hvor norsk politi stod overfor alvorlig kriminalitet som ikke lot seg avdekke ved hjelp av de tradisjonelle etterforskningsmetoder. Det var i erkjennelsen av dette at man innførte midlertid lov om telefonkontroll i narkotikasaker i 1976, og det var også primært på samme bakgrunn at spesielle etterforskningsmetoder som provokasjon, bruk av peileutstyr m.m ble tillatt.”

Likevel er spranget langt fra Tveita-gjengen til Cosa Nostra. ”Mafiaen” eksisterer ikke i Norge. I tillegg til forskjellen i samfunnsstrukturen, er det to hovedområder hvor den norske organiserte kriminaliteten fremstår annerledes; voldsbruken og graden av organisering.

³⁹ Larsson (2008) s. 101

⁴⁰ Ibid

⁴¹ Østli (2009) Politi og Røver s. 127-144

⁴² Sitert i Østli (2009) s. 110

Johansen viser til at det er kun to drap på de siste 50 årene som kan knyttes til spritsmugling.⁴³ Det har heller ikke blitt avdekket noe som ligner kriminelle organisasjoner i Norge.⁴⁴ Igjen fremstår Tveita-gjengen som et godt eksempel. Måten kriminaliteten har blitt organisert på ligger mye nærmere et nettverk enn en et kriminelt brorskap. Noen kunne kjøre bil, andre skaffet våpen og enkelte stod for planleggingen. Noen fast organisasjon med hard indre struktur eksisterte ikke.⁴⁵

2.3 Terrortrusselen

2.3.1 Innledning

Begrepet terrorisme tok et kvantesprang til toppen av både media og storpolitikens sakskart med terrorangrepene på amerikanske mål 11. september 2001. 1990-tallets optimisme etter Berlinmurens fall, Sovjetunionens påfølgende kollaps og slutten på den kalde krigen, fikk sitt motstykke i det nye tusenårets ”krig mot terror”. Et nytt fiendebilde utkrystalliserte seg: Osama bin Laden, al-Qaida og radikal-militant islamisme, som med sine spektakulære operasjoner mot amerikanske mål rundt om i verden, klarte å kapre den vestlige verdens udelte oppmerksomhet.

Terrorisme som taktikk og betegnelse er ingenlunde ett nytt fenomen. I det følgende vil jeg i all hovedsak benytte Charles Townshend, *Terrorism. A Very Short Introduction*, for å gi et grunnriss over terrorismebegrepet, historisk og definisjonsmessig. Til slutt vil jeg redegjøre nærmere for den aktuelle terrorfare i Norge.

Terrorisme forstås gjerne som forskjellig fra kriminalitet på den ene siden, og krig på den andre. Det er en bruk av vold i politikens øyemed, og skiller seg dermed fra kriminalitet – som slik sett har andre, ikke-politiske siktemål.

⁴³ Johansen (2004) s. 153

⁴⁴ Johansen (2004) s. 141

⁴⁵ Østli (2009) s. 284-299

Et godt norsk eksempel på en slik avveging er skytingen mot det mosaiske trossamfunnets synagoge i Oslo i 2006.⁴⁶ Resultatet av skytingen ble at tiltalte ble dømt blant annet for grovt skadeverk, jfr. strl. §§ 291 og 292, samt etter strl. § 161 for og ha anskaffet våpen for å begå en forbrytelse, men ikke for terrorplanlegging, jfr. strl. § 147a, jfr. dommen i Borgarting lagmannsrett.⁴⁷ I juridisk forstand er det altså forsettet som skiller terror fra kriminalitet. Ikke selve handlingene.

Terrorisme skilles gjerne også fra tradisjonell krigføring, noe som imidlertid raskt blir mer problematisk. Et mulig, differensierende kriterium er at terrorismen er uavlatelig knyttet til det å inngi frykt hos motstanderen, for slik å oppnå politiske konsesjoner, eller i det minste en reaksjon fra motstanderen, selv om dette også kan være en del av regulær krigføring, så gir det liten mening å forsøke å forstå terrorismen uten å ha dette in mente. Et annet er at terrorisme retter seg mot såkalte myke mål, ikke-stridende – i motsetning til krig eller motstandskamp, som skal rette seg mot legitime, militære mål. Og, et tredje er den åpenbare propagandadimensjonen: Terrorismen retter seg mot et publikum, slår til mot massens psykologi; en terroraksjon uten mediedekning er mer eller mindre mislykket. Det er et kjent faktum at ulike terroristorganisasjoner påtar seg ansvaret for terrorhandlinger i etterkant av aksjonen. På dette området skiller terror seg markant i forhold til andre former for organisert kriminalitet og i forhold til krigførende parter som ofte ønsker å distansere seg eller i det minste minske fokus på militære aksjoner som har ført til tap av sivile liv. Townshend foreslår å reservere terrorismebetegnelsen til ”the pursuit of political goals through the systematic use of terror alone”, og slik skille det fra bruk av terror som en del av en større metodisk verktøykasse.⁴⁸ En slags “minimumsdefinisjon” kan dermed være bruk av vold mot sivile for å oppnå politiske mål.⁴⁹

⁴⁶ <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article2459225.ece> (2008)

⁴⁷ 2010-05-27. LB-2009-107968.

⁴⁸ Townshend (2002) *Terrorism. A Very Short Introduction*, s. 13

⁴⁹ Townshend (2002) s. 1-19

2.3.2 Terrorismens mange ansikter

Begrepet stammer fra det latinske *terrere*, å skremme, og ble benyttet så tidlig som 105 e.v.t., som betegnelse på unntakstilstanden innført av Romerriket i møte med angrep fra germanerne.⁵⁰ ”Terrorisme” dukker for første gang som oppslagsord opp i franske ordbøker i 1798, benyttet om det postrevolusjonære Frankrikes statsterrorisme 1792-94.

Statsterrorismens tjener gjerne tre funksjoner overfor regimets motstandere: avskrekkende, holdnings- eller livsstils endrende, eller utryddende. Her ble avskrekkende vold fra den nye statsmakten, mot indre og ytre fiender av revolusjonen, begrunnet i regimets behov for å forsvare den statsgaranterte frihet og representative demokrati. Den franske erfaringen tjente, i følge Townshend, som modell for senere – både autoritære og konstitusjonelle – regimers bruk av terrorisme i maktopprettholdelsens øyemed. Moderne eksempler på statsterrorisme kan hentes fra regimene i Latin-Amerika 1970-tallet, der juntaene benyttet alt fra drap til vilkårlig fengsling og tortur for å avskrekke og undertrykke sine politiske motstandere.⁵¹ Townshend understreker at distinksjonen mellom terror som metode og *terrorisme*, er sistnevnte ”as a deliberate focused product of demonstrative violence”.⁵²

Terrorisme forstås imidlertid oftest som individer eller gruppers anslag *mot* staten. I moderne tid, fra slutten av 1800-tallet vokser terrorismen som metode, som strategi, frem – i følge Townshend som noe kvalitativt nytt, sammenlignet med tidligere tiders politiske assasinasjoner: Gjennom terrorhandlinger kunne man slå til mot (den undertrykkende, despotiske) staten – en ”propaganda by deed”, som også kommuniserer et budskap til folket.⁵³ Anarkistiske grupper i Russland var de første til å ta aktivt i bruk terrorisme i sitt metodiske repertoar, og forsøkte slik å forene to målsetninger: anslag mot regjeringen som sikkerhets garantist og å tenne den revolusjonære gnisten i befolkningen. Assasinasjoner var det foretrukne virkemidlet, men etter hver enehersker, sikkerhetssjef stod det alltid nye kandidater klar til å overta. Og, som Townshend understreker, autokratiske regimer er

⁵⁰ <http://www.csmonitor.com/2001/0927/p16s2-wogi.html> (2011)

⁵¹ Townshend (2002) s. 36-40 og s. 46-48

⁵² Townshend (2002) s. 52

⁵³ Townshend (2002) s. 55

tilsynelatende mer immune mot terrorisme, ”precisely because the public opinion was politically insignificant”.⁵⁴ Den såkalte første æra av terrorisme kulminerte med drapet på Franz Ferdinand i 1914, en hendelse som utløste første verdenskrig. Etter dette tok nasjonalstatene over med både varm og kald krig de nærmeste 50 år.⁵⁵

Terrorismen kom imidlertid til overflaten igjen på slutten av 1960-tallet, i form av radikale, europeiske undergrunnsgrupperinger, som særlig i Italia og Tyskland begikk drap og kidnappinger mot polititopper og politikere. Samtidig tok også nasjonalistiske separatistbevegelser – som IRA i Nord-Irland, ETA i Spania og PLO på vestbredden – i bruk terrorisme i sin kamp for autonomi og selvstyre, samt nasjonal og internasjonal oppmerksomhet.⁵⁶ Ted R. Gurr viser statistisk at frekvensen av terrorangrep er større i åpne, demokratiske samfunn: ”terrorists can act with more impunity in quasi-open societies than in police states”.⁵⁷ En viktig grunn til dette er regimets manglende evne til å overstyre legale bindinger i møte med terrorhandlingene. En annen er propagandadimensjonen, nevnt ovenfor, idet mediedekningen er åpnere og skaffer større publisitet, noe som også øker den psykologiske funksjonen av terrorangrepene.

Det er imidlertid den religiøse terrorismen som har fått størst oppmerksomhet de seneste tiårene – i tospann med religionens tilbakekomst på slutten av det tyvende århundre. På 1990-tallet tok religiøst begrunnet terrorisme over for den mer tradisjonell politiske. I følge Townshend kan den religiøse begrunnelsen i større grad åpner for ubegrenset voldsbruk, idet terrorismen ofte begrunnes i et guddommelig imperativ, og retter seg oftere mot eliminering av motstanderne, heller enn som pressmiddel. I forlengelsen av dette fremstilles gjerne religiøs terror som mer irrasjonell, i verdslig forstand; måloppnåelsen for

⁵⁴ Townshend (2002) s. 58

⁵⁵ Townshend (2002) s. 53-60

⁵⁶ Townshend (2002) s. 66-92

⁵⁷ Sitert i Townshend (2002) s. 67

”terroristene” ligger ofte utenfor mulige konsesjoner fra motstanderne – belønningen finnes i paradiset eller lignende.⁵⁸

Det er imidlertid problematisk å skille religiøs terrorisme fra politikken, særlig utenfor det sekulariserte Vesten. I mer tradisjonelle samfunn er det religiøse mer innvevd i dagliglivet og samfunnet, slik at et skille kan fremstå kunstig. Religiøse grupperinger som benytter seg av terrorisme, har som regel også andre klagemål. Hizbollah i Libanon er et åpenbart eksempel, som kombinerer nasjonalpolitisk deltakelse i hjemlandet, med en retorisk evig strid mot Israel og Vesten. Også al-Qaida refererer til sine motstanderes korrupsjon, nepotisme og lignende i sine tekster. Likevel, religiøs terrorisme skiller seg kvalitativt fra dens mer sekulære søskenbarn, idet førstnevnte ofte er mindre kompromissvillig – igjen grunnet gudgitte forestillinger – samt gjennom innslagene av martyrforherligelse. Dette manifesterer seg mest dramatisk i bruken av selvmordsaksjoner, som introduseres som religiøs-terroristisk metode av Hizbollah på begynnelsen av 1980-tallet. Alt i alt beveger moderne religiøse grupperinger, hvis politiske metode inkluderer terrorisme, seg i skjæringspunktet mellom religiøse imperativer og begrunnelser og de facto politiske målsetninger.⁵⁹

Det er et åpent spørsmål hvorvidt det økte fokuset på religiøst begrunnet terrorisme reflekterer et virkelig skifte; selv om det er liten tvil om at særlig islamistisk terrorisme i absolutte tall har hatt en markant økning fra begynnelsen av 1980-tallet til i dag, så representerer denne økte oppmerksomheten også til dels et medieskapt bilde. Så selv om islamisters terrorhandlinger får mest mediedekning, viser for eksempel Europols rapport fra 2010 at av de 1890 terrorangrepene i perioden 2006-9, stod islamister kun for seks av disse. En grunn til dette er myndighetenes ulike definisjoner av terrorisme; i hvilken grad

⁵⁸ Townshend (2002) s. 96-101

⁵⁹ Townshend (2002) 101-113

myndighetene rapporterer eksempelvis bilbomber som skader tilfeldige forbipasserende som ”terrorisme” eller ”grovt skadeverk”.⁶⁰

Dette illustrerer problemene omkring definisjonen av terrorisme. Ikke minst innenfor en juridisk ramme. Terror er et forholdsvis ”nytt” begrep innenfor strafferetten. Domstolene har tilsynelatende ennå til gode å bli husvarm med begrepet og definisjonen. Samtidig kan det være et positivt tegn for rettsikkerheten at det finnes en slags innebygd forsinkelse i rettssystemet i forhold til begrep og tilstander som har en sterk sikkerhetspolitisk undertone og til dels er drevet frem av media og en sikkerhetshungrende opinion.

2.3.3 Terrorismebegrepet, definisjonsproblematikk og terrorismens logikk

Terrorisme befinner seg som nevnt et sted mellom kriminalitet og krig, som et ekstralegalt politisk virkemiddel, benyttet av statlige eller ikke-statlige aktører, for å presse frem en reaksjon hos motparten. Et nøkkelaspekt ved terrorismen er dens psykologiske aspekt, frykten, ved siden av de menneskelige og materielle skadene den forårsaker. Med andre ord, frykten for, eller trusselen om bruk av, terror er minst like potent som selve angrepene. Terrorisme innebærer dermed en skremselstaktikk, overfor myndigheter, samfunn og sivilbefolkning, samt politiske eller religiøse motstandere. Uten denne dimensjonen er det umulig å forstå styresmaktenes reaksjoner på angrepene 11. september; det er ikke tapstallene alene som skremmer, men terroristenes evne til å slå til i hjertet av det amerikanske fastlandet, samt regjeringens maktesløshet til fullstendig å kunne beskytte egen sivilbefolkning.

Den psykologiske dimensjonen er representert i både USAs og Storbritannias offisielle definisjoner på terrorisme. USAs definisjon lyder: ”the calculated use or threat of violence to inculcate fear, intended to coerce or intimidate governments or societies”; britenes er mer detaljert: ”the use or threat, for the purpose of advancing a political, religious, or

⁶⁰ <http://www.dagbladet.no/2010/07/21/magasinet/utenriks/terror/12636842/> (2011)

ideological course of action, of serious violence against any person or property”.⁶¹ I følge Townshend medfører disse avgrensningene to potensielle problemer: Hva slags handlinger konstituerer terrorisme, på den ene siden, og definisjonene utelater tilsynelatende – eller i det minste marginaliserer – statsterrorismen, på den andre. Når det gjelder sistnevnte, har det historisk vært argumentert for legitimiteten av å ta til våpen mot en despotisk statsmakt, og slik utfordre statens tvangsmaktmonopol. Dermed blir det fort et spørsmål om synsvinkel – ”one person’s terrorist is another’s freedom fighter”.⁶² Statene har også, kan det argumenteres for, interesse av å utdefinere egne handlinger fra terrorismekategorien. Videre, terrorhandlinger innbefatter et bredt spekter – fra drap og kidnapping, som er relativt særegne for terrorismen, til aksjoner som ligner mer på kriminelle eller militære sådan. Townshend foreslår at terrorisme dermed er mentaliteten, det bakenforliggende politiske motivet.⁶³

En annen, sentral del av terrorismebegrepet er hvilke mål terrorhandlingene retter seg mot. I motsetning til konvensjonell krigføring, retter terrorismen seg mot ikke-stridende, forsvarsløse, sivile. Samtidig karakteriseres terrorismen tidvis også av vilkårlige mål; en selvmordsbomber på en rutebuss skiller seg slik fra en geriljakriger som angriper et militær kontrollpost. Den underliggende logikken ligger her delvis i terrorismens propaganda og PR-dimensjon, delvis i en oppløsning av skillet mellom stridende og ikke-stridende. Terrorismen opererer gjerne med en videre kategori av skyld; slik sett anses ikke sivilbefolkningen nødvendigvis som fritatt fra striden – om de så benyttes som middel til skremsel, eller betraktes som støttespillere av motstanderen.⁶⁴

”The sense of innocence,” skriver Townshend, ”together with vulnerability, form the crucial elements in what may be called ’the process of terror’ – the process by which violence generates political effects”.⁶⁵ Ved å slå til mot ikke-stridende og ubevæpnede,

⁶¹ Sitert i Townshend (2002) s. 3

⁶² Townshend (2002) s. 5

⁶³ Townshend (2002) s. 1-6

⁶⁴ Townshend (2002) s. 6-9

⁶⁵ Ibid

genereres frykt og sjokk; videre, terrorhandlingen kommuniserer et budskap, en slags ikke-verbal propaganda; til slutt, terrorismen søker en respons, en konsesjon, et mottrekk. I bunnen ligger den politiske målsetningen som ønskes oppnådd av terroristene, revolusjon, frigjøring eller lignende. Slik sett er terrorismen til syvende og sist en politisk strategi; vold benyttes som et enestående, politisk virkemiddel, henspillende på kollektiv frykt, og en oppfatning om at den tradisjonelle politiske prosessen kan overskrides gjennom bruk av vold.⁶⁶

2.3.4 Terrortrusselen i Norge

Sikkerhetsutvalget i 1993 var det første offentlige organ som vurderte terrortrusselen i Norge etter den siste bølgen med terrorisme som startet i Europa på slutten av 60 tallet.⁶⁷ Dette til tross for at vi på 70-tallet hadde et tilfelle av det som må kunne kalles statsterrorisme i Norge; israelske agents likvidasjon av en marokkansk kelner på Lillehammer.⁶⁸

Sikkerhetsutvalget slår fast at terrorfaren på begynnelsen av 90-tallet i Norge må ansees som lav. Utvalget trekker også frem en rekke kjennetegn ved det norske samfunn som indikerer en lav terrorfare; åpenhet, lite sosiale forskjeller osv. Det er grunn til å tro at disse kjennetrekkeene også vil være gjeldene i 2012.

I følge Janne Kristensen, tidligere sjef for Politiets sikkerhetstjeneste (PST), markerte 2009 et vannskille i Norge: ”Norge har blitt et land med et trusselbilde mer likt land i Europa hvor terroraksjoner har blitt gjennomført.” Det er også en økende tendens til at personer i

⁶⁶ Townshend (2002) s. 9-16

<http://www.nettavisen.no/nyheter/article2836380.ece>

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article4121860.ece>

http://www.pst.politiet.no/Filer/utgivelser/trusselvurderinger/NTV2011_web.pdf

⁶⁷ NOU 1993:3

⁶⁸ NOU 2000:6

Norge støtter en ekstrem, global agenda, snarere enn nasjonale eller regionale som sådan. Det er lite som tyder på at denne trenden er snudd; senest 15. mai 2011 uttrykte PST at de opplevde større utfordringer enn noensinne i sin terrorbekjempelse, og at det var lite som tydet på at terrorfaren ble mindre. PST understreker i sin åpne trusselvurdering for 2011 at selv det er få som slutter opp om ”ekstrem islamisme” så observeres det økt radikalisering blant annet på sosiale medier og økt reisevirksomhet til reisemål med tilknytning til ”ekstreme” treningsleirer og læringssteder. I tillegg finner PST at det utøves støtte til ekstreme krefter gjennom propaganda, donasjoner og lignende. Imidlertid, ”sannsynligheten for at den enkelte borger rammes er lav”, og det er et åpenbart preventivt fokus som preger PSTs arbeid, ikke en nært forestående trussel. Trusler mot myndighetspersoner – medlemmer av Kongehuset, regjering, Storting og Høyesterett, samt representanter for fremmede stater i Norge – vil sannsynligvis fortsette som et stabilt fenomen, selv om få trusler følges opp av handling. Trussel forstås her som ”en ytring, i ord eller handling, som indikerer at man akter å påføre skade”. Andelen av nettbaserte trusler mot myndighetspersoner forventes å øke i tiden som kommer.

22. juli 2011 setter unektelig det som er sagt og skrevet om terror i Norge før disse handlingen i et altoverskyggende relieff. Handlingen ligger fremdeles svært nær i tid og det kan være vanskelig å bedømme hvilken innvirkning dette vil få på hvordan vi vurderer terrortrusselen i Norge. Alt i alt er det vel grunn til å tro at det snarere blir mer fokus på terrorfaren enn det motsatte.

2.4 Internasjonalt samarbeid

2.4.1 Innledende bemerkning

I St.prp. nr. 56 (2001-2002) kapittel 2, heter det som følger:

“Terrornettverk opererer typisk på tvers av nasjonale grenser. De utnytter de moderne samfunns sårbarhet og de begrensninger som følger av nasjonal jurisdiksjon. Kampen mot terrorisme er derfor et naturlig innsatsområde for internasjonalt samarbeid, ikke minst på justis- og politiområdet. Det er

en nær sammenheng mellom internasjonal terrorisme og annen grenseoverskridende organisert kriminalitet, f.eks. våpen- og narkotikasmugling, hvitvasking og menneskehandel.”

Norge, som flinkest i klassen til å være raskt ute med å ratifisere og implementere folkerettslige forpliktelser, har blitt sterkt influert av den senere tids økte påtrykk av internasjonale påbud til strafferegler i det enkelte medlemslands lovgivning for bekjempelse av terrorisme og grenseoverskridende kriminalitet. Dette har igjen ført til endringer i norsk lovgivning gjennomført i et tempo man kun kjenner igjen fra tiltredelsen til EØS-samarbeidet på midten av 90-tallet.

2.4.2 Sikkerhetsrådets resolusjon 1373 av 28. september 2001

Terrorangrepet mot USA 11. september 2001 forandret for alltid synet på terror og terrorisme. En helt verden ble sjokkert og forferdet over de scener som utspant seg. Verdens eneste supermakt var blitt angrepet på hjemmebane. Mye stod på spill for mange og motreaksjonen måtte komme raskt. Dette gjaldt også i internasjonal juridisk sammenheng.

Allerede etter to uker vedtok FNs sikkerhetsråd resolusjon 1373 med hjemmel i FN-pakten kapittel VII og som dermed er umiddelbart folkerettslig bindene.⁶⁹

Resolusjonens la ned et påbud om forbud mot blant annet planlegging av terror i det enkelte lands straffelovgivning. I resolusjonens punkt 2, litra e, pålegges statene å: “sikre at enhver person som deltar i finansieringen av, planlegging av, forberedelser til eller utøvelse av terrorhandlinger, eller som støtter terrorhandlinger, stilles for retten.” Denne forpliktelsen innfridde Norge gjennom opprettelsen av § 147a, tredje ledd i straffeloven.

2.4.3 FNs konvensjon av 15. november 2000

Denne konvensjonen er også kjent under navnet “Palermo-konvensjonen.” Den inneholder straffebestemmelser, straffeprosessuelle bestemmelser og bestemmelser om internasjonalt

⁶⁹ St.prp. nr. 56 (2001-2002) kapittel 2

samarbeid i saker om grenseoverskridende kriminalitet.⁷⁰ I konvensjonens artikkel fem fremgår det at statene som tiltrer avtalen pålegges å: “ Each State Party shall adopt such legislative and other measures as may be necessary to establish as criminal offences, when committed intentionally ...”

Norge oppfylte dette gjennom å tilføye § 162c i straffeloven.

2.4.4 FN-konvensjonen av 29. september 2003 om korrupsjon.

Formålet med konvensjonen mot korrupsjon er å fremme internasjonalt samarbeid for å forebygge og bekjempe korrupsjon. Konvensjonen bygger til en viss grad på FNs konvensjon mot grenseoverskridende organisert kriminalitet, men på noen punkter oppstiller konvensjonen mot korrupsjon strengere forpliktelser for medlemsstatene.⁷¹

Artikkel 23 i konvensjonen stiller opp følgende forpliktelser for partene:

“Laundering of proceeds of crime

Each State Party shall adopt, in accordance with fundamental principles of its domestic law, such legislative and other measures as may be necessary to establish as criminal offences, when committed intentionally[.]”

The conversion or transfer of property, knowing that such property is the proceeds of crime, for the purpose of concealing or disguising the illicit origin of the property or of helping any person who is involved in the commission of the predicate offence to evade the legal consequences of his or her action.”

I norsk strafferett var det tidligere ikke straffbart å hvitvaske utbytte fra egne straffbare handlinger.⁷² Konvensjonens artikkel 23 pålegger dette. Norge har dermed gjort forholdet straffbart gjennom opprettelsen av straffeloven § 318.

⁷⁰ Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) kapittel 2.1

⁷¹ Ot.prp. nr. 53 (2005-2006) kapittel 2

⁷² Matningsdal (2011) note 2367

2.5 Formålet med straff for forberedelseshandlinger

De tradisjonelle begrunnelser for straff er allmennpreventive hensyn og individualpreventive hensyn. Med allmennpreventive hensyn menes at andre skal bli skremt av straffen og avstå fra å utføre straffbare handlinger. Individualpreventive hensyn går ut på at lovbrøyteren skal ta lærdom av straffen og ikke begå lovstridige handlinger igjen. Herunder kommer også det moralske aspekt; straffen gir lovbrøyteren mulighet til å gjøre opp for seg, og det gir også en viss godtgjøring til eventuelle ofre for forbrytelsen. Både for lovbrøyteren og ofrene finnes det sannhet i Andenæs' utsagn: "Det forandrer likevel ikke det faktum at den bevisste tilføyelsen av et onde er sentralt ved straffen i dets tradisjonelle skikkelse."⁷³

Straff på forberedelsesstadiet mangler mye av det av den moralske gjenopprettende karakteren som straff inngitt *etter* en forbrytelse er begått innehar. På en måte straffer man en handling som ennå ikke er begått andre steder enn i gjerningspersonens hode. Mye av den tradisjonelle moralske begrunnelsen for straff er altså overhodet ikke til stedet.

Allmennpreventive hensyn har dermed tradisjonelt vært det bærende argument for straff på forberedelsesstadiet.⁷⁴ I de senere års utvikling av forberedelsesansvaret har begrunnelsen endret seg: "Føremålet er i større grad flytta mot det å gje samfunnet betre høve til å kontrollere og å gripe inn stoppe den einskilde hendingsutviklinga som ellers kan resultere til dømes i ei terrorhandling."⁷⁵

Sentralt for å oppnå dette er bruken av utradisjonelle politimetoder for å avdekke og forhindre kriminalitet. Jørn Holme, tidligere sjef for PST, uttaler seg på en treffende måte:

⁷³ Andenæs (1997) Alminnelig strafferett, s. 63

⁷⁴ Jacobsen (2008) s. 71

⁷⁵ Ibid

”Det viktigste er å forebygge, å slå ut terrormiljøene før noe skjer. ... Vi kan i dag lytte på telefon når det er 51 prosent sannsynlighet for at mistenkte har begått alvorlig straffbare handlinger. Det vi dessverre trenger er metoder som sikrer at vi tar terroristen mens han planlegger – lenge før han går mot målet. Gi oss gjerne all verdens strenge vilkår, men la oss stoppe ham før det er for seint.”⁷⁶

Både Husabø og Jacobsen er kritiske til at behovet for nye tvangsmidler alene fremstår som begrunnelsen for utvidelse av straffeansvaret for forberedelseshandlinger.⁷⁷

3 FORSØK OG MEDVIRKNING

3.1 Innledning

Straffeansvarets tradisjonelle yttergrense er som nevnt ovenfor straffbar medvirkning, det straffbare forsøk og straffbare forberedelseshandlinger.⁷⁸

For og kunne foreta en grundig redegjørelse og drøftelse av den straffbare forberedelse er det nødvendig og først få oversikten over rekkevidden av straffeansvaret for forsøk og medvirkning. Hovedoppgaven vil være å kartlegge den ytre grensen for forsøk – og medvirkningsansvaret, handlinger og personer utenfor denne grensen vil da som et utgangspunkt ikke være straffeverdige.

3.2 Nedre grense for forsøk

Etter strl. §49 er forsøk på forbrytelser straffbart. Dette gjelder også for forbrytelser i spesiallovgivningen, jfr. strl. §§ 1 og 49. Forsøk på forseelser er i utgangspunktet ikke straffbart, jfr. § 49, annet ledd. Det finnes likevel noen unntak i spesiallovgivningen, se blant annet alkoholloven § 10-1 og tolloven § 16-1. Begrunnelsen for dette er at lovgiver av

⁷⁶ Sitert i Jacobsen (2008) s. 72

⁷⁷ Jacobsen (2008) s. 74 og Husabø (1999) s. 374-375

⁷⁸ Husabø (1999) s XVI

prosessuelle grunn har valgt å la overtredelser med høy strafferamme være forseelser, uten den strafferettslige konsekvens at forsøk er straffefri.⁷⁹

Grensen oppad mot den fullførte forbrytelse vil bero på om gjerningsinnholdet i straffebudet er oppfylt. Hvorvidt den handling, fare eller følge som gjerningsbeskrivelsen skildrer er realisert.⁸⁰ Jfr. § 49: ”Strafbart Forsøg foreligger, naar en Forbrydelse ei er fulbyrdet..”

Nedad vil grensen gå mot den normalt straffefrie forberedelse.⁸¹ Forsøk representerer en yttergrense for det tradisjonelle straffeansvaret. Spørsmålet blir da hvor langt i forberedelsene eller handlingsrekken vedkommende må ha kommet før grensen for det straffbare forsøk er overtrådt.

I denne vurderingen ligger for det første et krav til sammenheng med en tenkt fullført forbrytelse.⁸² ”... men Der er foretaget Handling, hvorved dens Udførelse tilsigtes paabegyndt,” jfr. § 49. Å anskaffe en øks kan være en forberedelse til drap, men det kan også være et nødvendig hjelpemiddel for en overnatting i skogen. Hvis man derimot klatrer inn vinduet til sin verste fiende midt på natten med en øks i hendene vil det være en klarere sammenheng til en tenkt forbrytelse. Husabø kaller dette for ”relasjonskravet.”⁸³ Andenæs mener handlingen må skje i ”noenlunde umiddelbar sammenheng” med fullbyrdelsen av forbrytelsen for og kunne falle inn under det straffbare forsøk.⁸⁴

Dette er klassisk strafferett og det foreligger flere Høyesterettsdommer som nærmere drøfter denne grensedragningen, jfr. Rt. 1939 s. 890 (piken på loftet), hvor

⁷⁹ Matningsdal (2009) note 454

⁸⁰ Husabø (1999) s. 273

⁸¹ Andenæs (2004) s 345

⁸² Husabø (1999) s. 273

⁸³ Husabø(1999) s. 274

⁸⁴ Andenæs (2004) s. 348

gjerningsmannen hadde tatt med seg en jente på loftet, men ble forhindret fra å ta henne med inn på rommet. Høyesterett kom til at dette var forsøk på utuktig omgang, Rt. 1926 s. 716 som gjaldt innkjøp av 147 flasker vin, hvor gjerningsmannen hadde innrømmet forsett i forhold til videresalg, men ble likevel frikjent at Høyesterett som mente at forholdet lå innenfor den straffefrie forberedelse. Rt. 1880 s. 641 gjaldt også et tilfelle hvor to fanger hadde kommet svært langt i planleggingen av ildspåsettelse av fengselet, de ble også frifunnet med den begrunnelse at handlingen lå utenfor det straffbare forsøk.

Det er stor forskjell på å tenke noe, og det og faktisk gjøre det. Andenæs trekker frem den kjente franske stige analogien som eksempel: Dersom noen klatrer oppover en stige for å gå gjennom vinduet er det i fransk rett et forsøk i forhold til innbrudd, men kun en straffefri forbedrende handling dersom hensikten er å begå drap.⁸⁵

I tillegg til relasjonskravet, finnes det også krav til fullføringsforsett⁸⁶ eller fullbyrdingsforsett.⁸⁷ Gjerningsmannen må i sitt hode ville gjennomføre hele den forbrytelsen han har påbegynt.

Den avgjørende forskjellen mellom forsøk og straffefrie forberedelse ligger da i selve tidsaspektet, ”sjølve handlemåten sin nærleik til fullføringa.”⁸⁸

For å ilegge en handling straffeansvar er man uansett nødt til og legge ytre, bevisbare omstendigheter til grunn. Det er likevel ingen tvil om at spesielt forsetts vurderingen for det straffbare forsøk kan være vanskelig. Det samme gjelder i minst like stor grad for skyldvurderingen for den straffbare forberedelse.

⁸⁵ Andenæs (2004) s. 348

⁸⁶ Andenæs (1997) s. 316

⁸⁷ Matningsdal (2010) note 453

⁸⁸ Husabø (1999) s.285

3.3 Medvirkning

3.3.1 Innledning

Medvirkning har vært et problembarn i norsk strafferett. Uklarheten går langt tilbake i tid. Rammene for oppgaven tillater ikke en grundig drøftelse av historiske konteksten, begrepet medvirkningen eller vilkårene for medvirkningsansvaret i norsk rett. Der er likevel nødvendig med et kort resyme av den historiske utviklingen samt en redegjørelse av det materielle medvirkningsbegrepet i norsk rett. Ikke minst siden en presisering av medvirkningsansvaret er svært sentralt i forhold til å forstå rekkevidden av forberedelsesansvaret i straffeloven.

Forsøk på medvirkning og medvirkning til forsøk vil ikke bli spesielt behandlet.

I forhold til begrepsbruken er det nødvendig først å klargjøre det språklige innholdet. For det første kan det bety at noen jobber sammen for og oppnå noe. Et jaktlag samarbeider for eksempel om å skyte en elg. Deltakerne blir da alle medvirkere i forhold til resultatet. Man skiller ikke nevneverdig mellom deltakerne og deres handlingers sammenheng med det oppnådde resultatet, at elgen blir skudd. Det er en-for-alle tankegang i forhold til det oppnådde resultat. Dette kalles et ekstensivt medvirkningsbegrep.⁸⁹

En mer naturlig forståelse er likevel at medvirkning betegnes av at noen hjelper en person med å oppnå noe. En jeger får for eksempel noen kamerater til og jage elgen mot der han sitter med geværet. Her vil kameratenes bistand være mindre viktig enn jegerens skudd i forhold til resultatet. Jegeren er hovedmann og kameratene er hans medhjelpere. En alle-for-en tankegang. Her benytter man et restriktivt medvirkningsbegrep.⁹⁰

⁸⁹ Husabø (1999) s. 8

⁹⁰ Ibid

3.3.2 Historisk bakgrunn for medvirkningsansvaret

Straffeloven av 1902 har et system hvor medvirkningsansvaret er regulert i de enkelte straffebud. I straffelovens alminnelige del finnes det bare en paragraf som regulerer medvirkning, § 58. Denne sier ikke noe om når straffeansvaret for medvirkning er aktuelt, men regulerer kun straffeutmålingen. Bestemmelsen er såpass vid at den kan få betydning for både hovedmenn og medvirkere.⁹¹

Straffelovens ordning har ledet frem til en del tolkningsproblem når det gjelder de straffebud som ikke nevner medvirkning. Det har heller ikke vært åpenbart hvor langt ut i gjerningsbeskrivelsen medvirkningsansvaret rekker. Spørsmålet som har skapt mest hodebry for rettsanvenderne er likevel hvorvidt det foreligger et krav til årsakssammenheng mellom den medvirkende handling og det forbryterske resultat, og i så fall hva som nærmere ligger i dette kravet. Av denne grunn har det vært opp til juridisk teori og domstolene å utarbeide læren om medvirkningsansvaret.

Kriminallova av 1842 la opp til et klart skille mellom ”Gjerningsmanden” og andre deltakere i forbrytelsen. Lovens § 1 definerer hovedmannen som han som har gjort ”en Forbrydelse fulbragt eller forsøgt.” Definisjon av hvem som var ”delaktige” var plassert i de enkelte paragrafene.⁹² Lovens § 1 rammer den som har ”påvirket” noen til å begå en forbrytelse. § 3 rammet den som ”har været behjælpelig under Forøvelsen,” mens § 4 rammet fysisk medvirkning.⁹³ Man ser her at kriminalloven legger et restriktivt medvirkningsbegrep til grunn, jfr. 3.3.1 ovenfor.

Getz var en motstander av dette synet. I hans hyppige siterte forelesning ”Om den saakaldte delagtighet i Forbrydelser⁹⁴” avviser han skillet mellom ”gjerningsmand” og ”delaktige.” Det avgjørende for Getz var hvorvidt deltakeren i stod i et årsaksforhold til at forbrytelsen

⁹¹ Matningsdal (2010) note 548

⁹² Husabø (1999) s. 15

⁹³ Ibid

⁹⁴ Getz, Avhandlingar, lest i Rt 1876 s. 1

ble gjennomført. På den måten vil alle deltakere i en forbrytelse være ”ophavsmænd”⁹⁵, Getz argumenter her i henhold til et ekstensivt medvirkningsbegrep, jfr. 3.3.1 ovenfor.

Som formann i Straffekommisjonen av 1885 tok Getz med seg dette teoretiske grunnsynet.⁹⁶ Utkastet fra Straffekommisjonen til straffeloven § 58 illustrerer dette:

”Hvor flere har til et straffbart Øiemed, kan straffe nedsættes under det for Handlingen bestemte Lavmaal og til en mildere Strafart for deres Vedkommende, hvis Medvirken væsentlig har været foranlediget ved deres afhængige Stilling til nogen anden ad de skyldige eller har været af ringere Betydning i Forhold til andres. Hvor straffen ellers kunde have været fastsatt til Bøder, og ved Forseelser kan den helt bortfalde”⁹⁷

”Medvirken” omfatter her enhver handling foretatt for å gjennomføre forbrytelsen. Bestemmelsen skiller da ikke mellom hovedmann og medvirker.⁹⁸ Samtidig velger Straffekommisjonen og nevne medvirkningen i mange av straffebudene i straffelovens spesielle del. Forklaringen på dette må være et rent praktisk hensyn. Husabø hevder Straffekommisjonen i realiteten da forlot det ekstensive medvirkningsbegrep i gjennomføringen av loven.⁹⁹ Likevel fasthold Straffekommisjon sin forutsetning om at straffebudene som nevner medvirkning rammer alle former for medvirkning som oppfyller årsakssammenhengskravet.¹⁰⁰

3.3.3 Vilkår for medvirkningsansvar

Straffbar medvirkning kan forekomme gjennom fysisk eller psykisk medvirkning. Fysisk medvirkning er vel det opplagte eksempel. Innbruddstyven får hjelp av en kamerat til og

⁹⁵ Ibid

⁹⁶ Husabø (1999) s. 5

⁹⁷ Sitert i Husabø (1999) s. 123

⁹⁸ Husabø (1999) s. 20

⁹⁹ Husabø (1999) s. 21

¹⁰⁰ Husabø (1999) s. 125

bære stigen han trenger til innbruddet. Like relevant er den psykiske medvirkning hvor for eksempel den sjalu elskerinnen overbeviser mannen om å ta kona av dage.

Om den medvirkende handling eller påvirkning skjer forut for eller i etterkant av hovedgjerningen er uten betydning. "Om medvirkningen er av psykisk eller fysisk art, eller om den er skjedd før eller samtidig med hovedmannens handling, er likegyldig."¹⁰¹

Husabø tar til ordet for at det også i norsk rett foreligger et passivt medvirkningsansvar.¹⁰² Dette bygger han på læren om straffbar unnlattelse.¹⁰³ Et slikt passivt ansvar vil kun være aktuelt der det foreligger en aktiv hovedgjerning.¹⁰⁴ Av samme grunn vil et eventuell passivt medvirkningsansvar da være en form for "uekte unnlattelsesdelikt."¹⁰⁵ Rt 1995 s. 355, som gjaldt grovt ran og drap, underbygger i følge Husabø dette synet. Fra lagmannsrettens dom, som Høyesterett opprettholder, uttaler retten følgende: "A så kniven i C's hånd før det dødelige stikk falt og var klar over at C kunne komme til å bruke den, uten at han av den grunn forsøkte å avbryte ranet og det videre hendelsesforløp."¹⁰⁶ Her legges lista høyt i forhold til As positive innvirkning på Bs handling. A dømmes for ikke å ha grepet inn ovenfor B når denne trakk frem kniven, ikke for å ha påvirket B i retning av drapshandlingen.

Uansett blir det kun et terminologisk spørsmål hvorvidt man utvider det psykiske medvirkningsansvaret eller opprette en egen kategori som kaller passiv medvirkning. Det avgjørende for å avgjøre om vilkårene for straffbar medvirkning er oppfylt, er hvilke krav man stiller til årsakssammenheng mellom den medvirkende handling og resultatet.¹⁰⁷

¹⁰¹ Andenæs (1997) s. 297-298

¹⁰² Husabø (1999) s. 174

¹⁰³ Ibid

¹⁰⁴ Ibid

¹⁰⁵ Ibid

¹⁰⁶ LE-1993-1644

¹⁰⁷ Andenæs (1997) s. 298

Det er på det rene at det i rettspraksis ikke stilles krav om at medvirkningen er nødvendig for det forbryterske resultat, jfr. Rt. 1989 s 1004, hasjseiler-dommen II. I forhold til medvirkning var den aktuelle problemstillingen hvorvidt den ene av de domfelte kunne dømmes selv om hans innsats kun bestod i og bistå under seilingen og ikke alene var avgjørende for at smuglingen ble gjennomført. Det var dissens og mindretallet på en dommer vil frifinne og argumenterte i henhold til den tradisjonelle lære om at passivitet alene ikke er tilstrekkelig for og idømmes medvirkningsansvar. Flertallet, ved førstvoterende, sier utvetydig at: ”det er ikke noe vilkår at en medvirkning fra domfeltes side var nødvendig for narkotikasmuglingen eller at domfelte har medvirket psykisk.”¹⁰⁸

Handlingen eller påvirkningen må stå i ett medvirkende årsaksforhold til resultatet.¹⁰⁹ Hva som ligger i ”medvirkende årsaksforhold” vil selvfølgelig måtte avgjøres ved en konkret tolkning i det enkelte tilfelle.

4 Pre-aktiv etterforskning

4.1 Innledning

Pre-aktiv etterforskning er et begrep fremsatt i juridisk teori som omhandler ”nye” etterforskningsmetodene for politiet.¹¹⁰ Disse ble foreslått av metodeutvalget for å møte nye kriminalitetstrusler og endringer i samfunnsutviklingen.¹¹¹ Et annet navn på etterforskningsmetodene er ”ekstraordinære” eller ”utradisjonelle politimetoder.”¹¹²

¹⁰⁸ Rt-1989-1004 s. 1005

¹⁰⁹ Andenæs (1997) s. 298

¹¹⁰ Husabø (2003)

¹¹¹ NOU 1997:15

¹¹² NOU 1997: 15 kapittel 4.1.5

Disse metodene er også eksempler på det paradigmeskiftet Jacobsen postulerer; politiet ønsker nå og gripe inn i forkant av den straffbare handling og nøyer seg ikke lenger med etterforskning og påfølgende dom.¹¹³

Metoder som romavlytting, hemmelig beslag og hemmelig ransaking, har tidligere ikke vært formelt tillatte metoder for politiet å bruke i etterforskningsfasen.¹¹⁴

Man skiller mellom rettslig etterforskning og utenomrettslig etterforskning. Men rettslig etterforskning menes etterforskning hvor politiet må ha rettens tillatelse. Utenomrettslig etterforskning vil bety “annen” etterforskning eller virksomhet politiet måtte bedrive, dette må sees i sammenheng med begrepet kriminal etterretning som igjen deles inn i strategisk og taktisk etterretning.¹¹⁵ Ikke all virksomhet politiet bedriver gjøres for å fremme tiltale og dom, det er også andre måter å avverge eller forebygge kriminalitet på.

Drøftelsen av de ulike bestemmelsene i straffeprosessloven er basert på utvelgelsen til Husabøs i hans artikkel om pre-aktiv strafferett.¹¹⁶ Det er kun ordlyden i den enkelte bestemmelse som vil bli behandlet.

4.1.1 Straffeprosessloven § 200a

Straffeprosessloven § 200a gjelder hemmelig ransaking. Det vil si at politiet kan ransake bopelen til en person uten at vedkommende blir varslet på forhånd eller får vite noe i etterkant av ransakingen. Ransaking vil si at politiet undersøker en person, eller lokaler for å finne eller sikre bevis, jfr. § 200.

¹¹³ Jacobsen (2008) s. 71-72

¹¹⁴ Larsson (2008) s. 118

¹¹⁵ NOU 1997:15 kapittel 4.1.2 og 4.1.3

¹¹⁶ Husabø (2003)

4.1.2 Straffeprosessloven §§ 202b og 202c

Disse bestemmelsene gjelder plassering av peileutstyr på “kjøretøy, gods eller andre gjenstander,” jfr. § 202b og plassering av slikt utstyr på; klær eller andre gjenstander som mistenkte bærer med seg, i væske eller annet håndbagasje og innbrudd for å plassere nevnte utstyr, jfr. 202c, litra a-c.

4.1.3 Straffeprosessloven §§ 202d-202g

§ 202d omhandler beslag av formuesgoder dersom noen er under mistanke for brudd på terrorbestemmelsen i strl. § 147a eller b. 202g gjelder bistand for å båndlegge et slik formuesgode.

4.1.4 Straffeprosessloven § 208a

§ 208a gjelder beslag og utleveringspålegg. “Ting som antas å ha betydning som bevis” i en straffesak kan beslaglegges inntil rettskraftig dom foreligger, jfr. § 203. § 208a gjelder unntak fra regelen i § 208 om at siktede eller andre det blir foretatt beslag hos skal underrettes om dette.

Vilkåret for en slik utsettelse av underrettelsen er at ”noen med skjellig grunn mistenkes for en handling eller forsøk på en handling som etter loven kan medføre høyere straff enn fengsel i 6 måneder,” jfr. 208a, første ledd.

4.1.5 Straffeprosessloven § 216a

§ 216a regulerer bruken av kommunikasjonskontroll. Med kommunikasjonskontroll menes avlytting eller sporing av en persons kommunikasjon over telefon, internett eller “andre anlegg for elektronisk kommunikasjon som den mistenkte besitter eller kan antas å ville bruke,” jfr. § 216a fjerde ledd, første punktum.

Vilkåret er at noen med skjellig grunn mistenkes for en handling eller forsøk på handling som etter loven kan medføre fengselsstraff på 10 år eller mer, jfr. litra a, eller forbrytelse

mot straffelovens §§ 90, 91, 91a, 94, 104a første ledd annet punktum, 104a annet ledd, 162 eller 317, jfr. litra b.

5 Introduksjon til den straffbare forberedelse

5.1 Innledning

Utgangspunktet i norsk strafferett er at rene forberedende handlinger ikke er straffbare.¹¹⁷ Et åpenbart spørsmål blir da hva som menes med forberedende handlinger i strafferettslig forstand og hva slags unntak det er fra denne hovedregelen. Denne vurderingen vil være svært lik som ved det straffbare forsøk. Forskjellen ligger i handlemåten sin nærhet i tid til den fullføre hovedhandling. Husabø definerer forberedelseshandlinger som;

”... ei handling som er gjort med forsett om anten åleine, saman med andre eller ved hjelp av andre å fullføre eit brottsverk, men utan at handlemåten har har kome langt nok til at det utgjer eit straffbart forsøk for denne deltakaren sin del”¹¹⁸

Unntaket fra hovedregelen om at forberedende handlinger ikke er straffbare vil falle inn under følgende kategorier: bestemte fysiske forberedelseshandlinger som i seg selv er gjort straffbare, straffbar deltakelse og straffbare forbund.¹¹⁹

En av årsakene til at man i norsk strafferett ikke har et utstrakt eller generelt forberedelsesansvar, beror på at man etter straffeloven av 1902 fokuserte på subjektiv skyld kontra handlingens resultat.¹²⁰ Andenæs uttaler følgende: “Generelle straffebestemmelser

¹¹⁷ Andenæs (2004) s. 347

¹¹⁸ Husabø (1999) s. 307

¹¹⁹ Husabø (1999) s. 316-336

¹²⁰ Andenæs (2004) s. 209-211

mot forsøk er et uttrykk for at interessen har vendt seg mer mot gjerningsmannens subjektive forhold.¹²¹ Husabø er ikke enig i dette synet, og kommer med følgende oppsummering av rettstilstanden på området:

“Eit omfattande førebuingansvar, slik det er innført i Nederland og foreslått innført i Sverige, vil medføre grunnleggjande endringar i strafferetten og strafferettspleia sin karakter. Fokus vil bli flytta frå den ytre handlemåten og til gjerningsmannen sitt forsett.”¹²²

Husabø sonderer mellom om det han kaller *formelle førebuingssdelikt* og *materielle førebuingssdelikt*.¹²³ Førstnevnte forstås som straffebud hvor det tydelig fremgår at det er forberedelsen til en annen forbrytelse som er kriminalisert. Straffelovens § 94 rammer for eksempel inngåelse av forbund for ulike bestemmelser i straffelovens kapittel 8. Med materielle forberedelsesdelikt mener Husabø; “alle straffebud som reint faktisk råkar handlemåtar som utgjer, eller kan utgjera førebuing til eit anna brotsverk.”¹²⁴ Dette er en svært vid definisjon som også vil innebefatte mange av faredeliktene og handlingsdeliktene i straffeloven.¹²⁵

De siste 15 årens utvidelse av den straffbare forberedelse kan også settes inn i et pre-aktiv perspektiv. Vi kan tenkes oss en person som anskaffet en pistol for å skyte sin nærmeste nabo, han kan straffes etter § 161. En samfunnsfiendtlig organisasjon med drapsplaner, og med et dytptøyende motiv, kan straffes etter § 104a første ledd. Det samme gjelder for ektemannen og hans elskerinne som avtaler å ta mannens kone av dage grunnet sjalusi. De kan straffes etter § 233a. Fellestrekket for disse eksempler om den straffbare forberedelse, deltagelse og forbund, er følgende; straffbarhetsvilkåret blir oppfylt *før* selve drapet er begått. Etter re-aktiv tankegang vil straffen først være aktuell *etter* at drapet er begått.

¹²¹ Andenæs (1997) s. 313

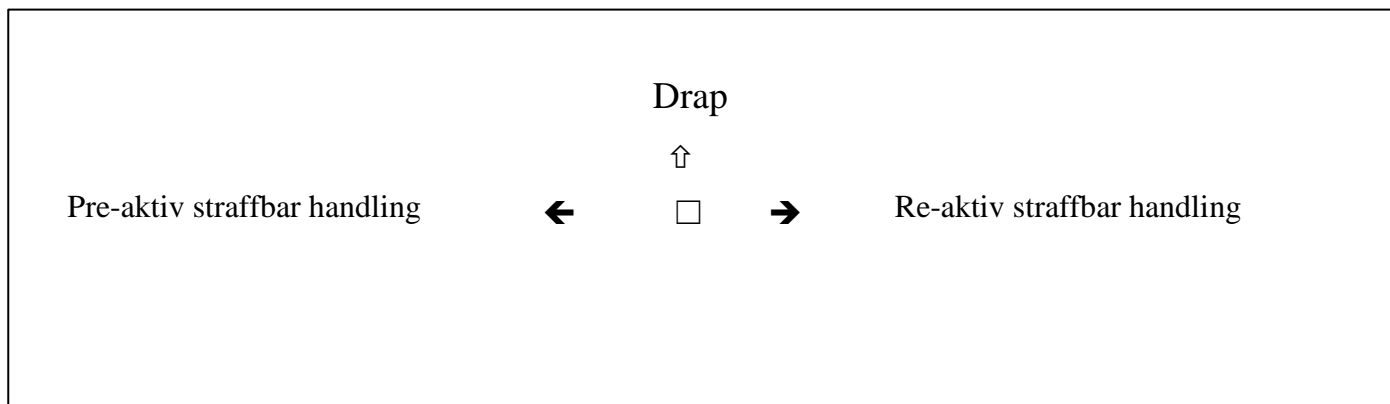
¹²² NOU 2002:4 kapittel 4.5.3.3.2

¹²³ Husabø (1999) s. 314-315

¹²⁴ Ibid

¹²⁵ Ibid

Figuren under, som er inspirert av fremstilling til Jacobsen, illustrer denne forklaringsmodellen.¹²⁶

5.2 Skyldsansvaret

Utgangspunktet er at det kreves forsett, jfr. strl. § 40. Forsettet må som kjent dekke hele det objektive gjerningsinnhold, og må foreligge “ i det øyeblikket den ansvarsbetingende handling blir foretatt.”¹²⁷ Det vil si i det øyeblikket forberedelseshandlingen, deltakelsen eller forbundet blir gjennomført eller ”oppstår.”

¹²⁶ Jacobsen (2008) s. 60-61

¹²⁷ Andenæs (2004) s. 210

I §§ 91, 161, 185, 186, 269 nr. 2, 104, 159 og 225 tredje ledd kreves også hensikt. Hensikt er en ”kvalifisert form for forsett som krever et bestemt motiv utover det objektive gjerningsinnhold.”¹²⁸ §§ 94, 269 nr. 1, 223 tredje ledd, 233a, 162c og 318, krever ikke hensikt. I forarbeidene til § 223 tredje ledd kommer det frem at det likevel ikke er grunn til at skyldspørsmålet skal vurderes annerledes enn i de forbundsbestemmelsene hvor hensikt er brukt: ”Men det er vanskelig å tenke seg tilfeller hvor slik hensikt rent faktisk ikke foreligger når noen inngår avtale om å begå frihetsberøvelse.”¹²⁹ Husabø tar også til ordet for en slik forståelse når det gjelder skyldkravet i § 94.¹³⁰ § 147a krever såkalt terrorhensikt. Dette blir behandlet i 8.3.3.

5.3 Forsøk og medvirkning

At forberedelseshandlingen i seg selv er gjort til en selvstendig forbrytelse, *delictum sui generis*, medfører at både medvirkningsansvar og forsøksansvar kan være aktuelt for de ulike straffebud, jfr. strl. § 49.

Avstanden er stor, både i tid og tanke, mellom forsøk på en forberedende handling og en potensielt fullført hovedhandling. Husabø mener forsøksregelen her må tolkes innskrenkende.¹³¹ Medvirkning til forberedende handlinger er regulert i det enkelte straffebud. §§ 91, 161, 174, 185, 186, 86 nr. 5, 94, 104, 159, 225 tredje ledd, 269 nr. 1 og nr. 2, 223 tredje ledd og 233a nevner medvirkning i ordlyden. Disse må da tolkes etter de vanlige reglene om medvirkningsansvar. Se ellers 3.3.3. om vilkår for medvirkningsansvar. I de straffebudene som ikke nevner medvirkning, ”... kjem rekkevidda an på kor vidt

¹²⁸ Andenæs (2004) s. 241

¹²⁹ Ot.prp. nr. 64 (1998-99) s. 143.

¹³⁰ Husabø (1999) s. 318

¹³¹ Husabø (1999) s. 321

gjeringsskildringa i seg sjølv kan tolkas.”¹³² Medvirkeren må også utvise forsett i henhold til hovedmannens hensikt for å kunne dømmes for medvirkning.¹³³

6 Straffbare forberedelseshandlinger

6.1 Innledning

Alle straffebudene som faller inn under kategorien *bestemte fysiske forberedelseshandlinger* har vært i straffeloven siden 1902. §§ 91 og 161 har blitt endret noe innholdsmessig, mens de resterende bestemmelsene fremdeles innehar den samme ordlyden.

§ 91 står i straffelovens kapittel 8 om *Statens Selvstændighed og Sikkerhed*, § 161 i kapittel 14 om *Almenfarlige Forbrydelser*, §§ 174, 175, 177 og 178 i kapittel 17 om *Pengefalsk*, §§ 185 og 186 i kapittel 18 om *Dokumentfalsk* og 269 nr. 2 står i kapittel 25 om *Udpressing og Ran*.

6.2 Straffeloven § 91

§ 91 rammer en forbedrende handling i forhold til forbrytelse mot § 90. § 90 omhandler opplysninger som kan være skadelig for rikets sikkerhet. Den straffbare handling etter § 91 første ledd, er å sette seg selv eller andre i besittelse av en slik opplysning med hensikt å ”aabenbare den.” Forbrytelsen vil være fullbyrdet når vedkommende fysisk har satt seg i besittelse av de hemmelige opplysningene.¹³⁴ Annet ledd rammer tilfeller hvor personen ikke har til hensikt og åpenbare informasjonen, uaktsomt “åpenbaring.” Medvirkning rammes også etter første ledd.

¹³² Husabø (1999) s. 311

¹³³ Ot.prp. nr. 58 (2001-2002) s. 26

¹³⁴ Matningsdal (2011) note 757

Skyldkravet er hensikt. Som nevnt ovenfor er dette en kvalifisert form for forsett. I dette tilfellet må gjerningsmannen ha en bestemt mening med å innhente informasjonen.

Ordlyden i § 90 ble endret ved lov 03.12.1999 nr. 82. Kravet om at opplysningene må være hemmelige ”af Hensyn til Rigets Sikkerhed ligeoverfor anden Stat” ble fjernet. Dette for å imøtekomme endringer i trusselbilde fra ikke-statlige organisasjoner som terrorgrupper og terroristorganisasjoner.¹³⁵

I vurderingen av straffeansvar etter §§ 90 og 91 har Høyesterett lagt til grunn to vilkår for straff. For det første må opplysningene anses som så lite kjent at det kan betraktes som en hemmelighet og denne hemmeligheten må igjen være til skade for rikets sikkerhet, jfr. Rt. 1977 s.1197, Rt. 1979 s. 1492, Rt. 1980 s. 113, Rt.1968 s. 486 og Rt.1979 s. 100.

Kravet til hva slags opplysninger som vil falle innunder § 91 vil dermed være lik som i § 90. Rettspraksis fra denne bestemmelsen må dermed legges til grunn også for § 91.

Høyesterettsavgjørelsene på området kan deles inn i tre hovedkategorier; de klassiske spionsakene, Rt. 1954 s. 858 og Rt. 1966. s. 342, forskere som har publisert opplysninger om sensitive områder av statsapparat, Rt. 1982 s. 436 og til slutt journalister med ønske om å avdekke det de ansees for å være kritikkverdige forhold om statsmakten; Rt. 1977 s. 1197, Rt. 1979 s. 1492 (Listesaken), Rt. 1986 s. 536 og Rt. 1987 s. 950. I de to sistnevnte kategorier har det fra tiltalte vært hevdet at forskning og journalistikk har en særskilt rett til å komme med slike opplysninger i forhold til det overordnet prinsipp om ytringsfrihet. Dette, har det vært hevdet, vil falle inn under rettsstridsreservasjon i § 91. Mer om dette nedenfor.

¹³⁵ Ot.prp. nr. 64 (1998-99), kapittel 19.3.1

Hvorvidt opplysningene skal anses for å være hemmelige vil bero på en helhetsvurdering av sakens karakter og være gjenstand for et rettslig skjønn. Et utgangspunkt er at det "... må foreligge opplysninger som ikke er allment kjent eller allment tilgjengelige." Rt 1986 s. 536 på side 540.

Bruk av åpne kilder vil også kunne falle inn under opplysninger som er vernet etter bestemmelsene §§ 90 og 91, jfr. Rt. 1977 s. 1179, s 1180-1181:

"Et dokument kan inneholde en slik hemmelighet som er nevnt i § 90 selv om det ikke er utarbeidet av noen offentlig myndighet. Det kan være et notat som er satt opp av en privatperson. Dokumentets innhold vil være avgjørende"

Det er ikke et nødvendig krav at opplysningene er sikkerhetsklarert men det vil være et moment som trekker i skjerpene retning.¹³⁶ Rt. 1980 s. 113 gjaldt om offentliggjøring av militære øvelsesmeldinger i avisen Klassekampen kunne staffes etter § 90. Byrettens fellende dom ble opprettholdt. Her var meldingene sikkergradert, mindretallet mente likevel at saken ikke var godt nok opplyst i forhold til de faktiske forhold rundt innholdet i meldingene til at opplysningene ville være hemmelige.

Om fremmede makter allerede kan antas å ha kjennskap til de aktuelle opplysningene vil ikke være avgjørende for straffeansvaret, jfr. Rt. 1982 s. 436 på side 441.

For det andre vil graden av hemmelighet sees i sammenheng med statens sikkerhet, jfr. Rt 1980 s. 113, på side 120:

"I overensstemmelse med disse kjennelsene legger jeg til grunn at straffelovens § 90 kommer til anvendelse når handlingen gjelder forhold som på forhånd er så lite kjent at det kan betraktes som en hemmelighet, og når en åpenbaring av denne hemmelighet vil være til skade for rikets sikkerhet."

¹³⁶ Matningsdal (2011) note 751.

Rettsstridsreservasjon i straffebudet vil medføre at handlingen objektivt sett kan oppfylle gjerningsbeskrivelsen men likevel være straffefri. I Listesaken uttaler førstvoterende følgende angående rettstridsreservasjonen;

“... forstås slik at det kan tenkes tilfelle hvor en handling ikke er straffbar selv om den går inn under ordlyden i straffebudene. Men loven gir ingen nærmere veiledning om når det foreligger slike tilfelle. Dette må bero på en avveining mellom de hensyn straffebudet skal verne, og andre hensyn som det er grunn til å beskytte. Det vil i det enkelte tilfelle bli domstolenes oppgave å vurdere om andre hensyn må tillegges slik vekt at en handling som i og for seg går inn under gjerningsbeskrivelsen, likevel ikke kan anses som rettsstridig og derfor ikke rammes av vedkommende straffebud.”

I ingen av de nevnte dommene ble tiltalte frikjent grunnet rettstridsreservasjonen. Det er derfor grunn til å tro at dette er en unntaksregel som det skal svært mye til for at blir tatt i bruk.

Strafferammen er fengsel inntil 6 år.

6.3 Straffeloven § 161

Straffelovens § 161 er et særegent straffebud i norsk sammenheng. Bestemmelsen rammer den som med ”hensikt å begå en forbrytelse” på en eller annen måte anskaffer seg eller oppbevarer spesielt farlige gjenstander, som skytevåpen, våpendeler, ammunisjon eller sprengstoff. Medvirkning nevnes også i ordlyden. § 161 vil dermed være aktuell i forbindelse med “alle” forbrytelsene i straffeloven og har et meget stort anvendelsesområde. Sin nåværende form fikk bestemmelsen ved lov 28.juni 2002 nr. 53. Tidligere var § 161 rettet kun mot sprengstoff. Språkbruk og ordlyd ble modernisert, samt at forbudet ble utvidet til også å gjelde skytevåpen, våpendeler og ammunisjon.¹³⁷

Bakgrunnen for endringen er den økende trusselen fra terrorisme og organisert kriminalitet

¹³⁷ Ot.prp. nr 58 (2002-2002) kap. 7.1. s. 26

og der tilhørende behov for ytterligere bruk av ekstraordinære tvangsmidler i etterforskningsfasen.¹³⁸

I Rt. 2006 s. 705 vurderte retten sammenhengen mellom anskaffelsen av skytevåpen og den senere bruken, altså kravet til ”hensikt.” Førstvoterende uttaler følgende: ”Min konklusjon blir etter dette at straffeloven § 161 må forstås slik at den bare rammer anskaffelse av skytevåpen mv. i den hensikt å benytte det som middel til å begå en forbrytelse.”

I rettspraksis er § 161er brukt i konkurrans med § 352 og bestemmelser i spesiallovgivningen.¹³⁹ Rt. 1985 s. 1275, Rt. 1990 s. 531 og Rt. 1980 s. 1258 gjaldt ulike ”politisk” motiverte sprengingsaksjoner, mens Rt. 1930 s. 101, Rt. 1972 s. 1296, Rt. 1974 s. 1013 og Rt. 1976 s. 889 handlet om mer vinningsmotiverte sprenginger.¹⁴⁰ I Rt. 1973 s. 1 ble § 161 brukt i konkurrans med fullført hovedhandling og i Rt. 1985 s. 1275 med forsøk på fullført hovedhandling. Husabø mener § 161 ikke burde brukes i disse tilfellene.¹⁴¹ Se også 8.1 om tilsvarende vurdering for forbundsbestemmelsene.

Straffen er opptil 10 års fengsel ved “særdeles skjerpene omstendigheter.”

Straffelovkommisjonen har foreslått at § 161 ikke videreføres i den nye straffeloven.¹⁴² I den ”nye” straffeloven § 191 om grov ulovlig befatning med skytevåpen og eksplosiver, slås det fast, at det skal legges vekt på om den straffbare handlingen ”inngår i forberedelsen til en straffbar handling.”¹⁴³

¹³⁸ Matningsdal (2011) note 1366.

¹³⁹ Husabø (1999) s. 334

¹⁴⁰ Husabø (1999) s. 333-334

¹⁴¹ Ibid

¹⁴² NOU 2002:4 s. 402-403

¹⁴³ Matningsdal (2012) note 1375

6.4 Straffeloven §§ 174, 175, 177 og 178

Straffelovens § 174 dekker det som kalles "pengefalsk."¹⁴⁴ Den straffbare handling er å "eftergjør i Ind- eller Udlandet gangbare Penge." Ettergjøre innebærer å trykke, lage eller på annen måte fremstille gjenstander som har utseende av å være ekte penger.¹⁴⁵ Videre må det gjøres med hensikt å benytte pengene som betalingsmiddel.¹⁴⁶ Medvirkning til pengeproduksjon etter første ledd straffes også.

Annet ledd regulerer de tilfeller hvor det kun er snakk om enkelte mynter og sedler eller pengene er fremskaffet uten bruk av særlig egnede redskaper. I disse sakene kan straffen bli redusert. I Rt. 1999 s. 1561 kom Høyesterett til at en fargekopieringsmaskin omfattes av "dertil særlig egnede Redskaber."¹⁴⁷

Strafferammen etter første ledd er fengsel inntil 15 år og med en minstestraft på tre år.¹⁴⁸ Dette ble fraveket av Høyesterett i Rt. 1995 s. 475 hvor deler av straffen ble gjort betinget. For forbrytelse som rammes av annet ledd kan straffen være helt ned til to ukers fengsel, men lengstestrafen er fremdeles inntil 15 år i fengsel.¹⁴⁹

§ 175 betegnes som "myntfalsk."¹⁵⁰ I og med at det ikke er all verden å tjene på å lage falske mynter har ikke denne bestemmelsen vært benyttet stort i praksis.¹⁵¹ Strafferammen er inntil åtte års fengsel.

¹⁴⁴ Matningsdal (2011) note 1485

¹⁴⁵ Matningsdal (2012) note 1480

¹⁴⁶ Matningsdal (2012) note 1481

¹⁴⁷ Matningsdal (2012) note 1484

¹⁴⁸ Matningsdal (2012) note 1479

¹⁴⁹ Matningsdal (2012) note 1483

¹⁵⁰ Matningsdal (2012) note 1485

¹⁵¹ Ibid

§ 177 slår fast at en ren forberedende handling i forhold til bestemmelsene om pengefalsk eller myntfalsk i seg selv er straffeverdige. Dette vil være et formelt forberedelsesdelikt.¹⁵² Bestemmelsen krever også at den forberedende handlingen er gjennomført med ”hensikt.”

§ 178 fastslår at det samme som gjelder for penger i §§ 174-177 også gjelder for ”trykte Værdipapirer.” Straffelovkomisjonen har foreslått at § 178 ikke videreføres i den nye straffeloven, og dette forslaget er fulgt opp, jfr. Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) side 322.

Strafferammen for §§ 177 og 178 er fengsel inntil 6 år. Medvirkning nevnes ikke.

6.5 Straffeloven §§ 185 og 186

§ 185 kriminaliserer forberedelse til praktisk viktige dokumentforbrytelser.¹⁵³ Bestemmelsen kan ikke benyttes dersom man kan straffes etter §§ 182 eller 183.¹⁵⁴

Første ledd gjelder forfalskning av ”offentlig protokoll.” ”Protokoll” er en dokumentsamling opprettet i forbindelse med utøvelse av offentlig tjeneste. Denne protokollen kan være statlig, fylkeskommunal eller kommunal.¹⁵⁵ Medvirkning er straffbart.

Annet ledd retter seg mot den som forferdiger, typisk å underskrive et dokument med falskt navn, eller anskaffer seg et falskt dokument for å benytte dette til forbrytelse mot §§ 182 eller 183.¹⁵⁶ Disse bestemmelsene rammer igjen ulike former for forbrytelser gjennomført ved bruk av ulike former for dokumentforfalskning. Her kommer forberedelsesaspektet tydelig frem; den straffbare handling er å sette seg selv eller andre i besittelse av disse

¹⁵² Husabø (1999) s. 314

¹⁵³ Matningsdal (2012) note 1521

¹⁵⁴ Ibid

¹⁵⁵ Matningsdal (2012) note 1523

¹⁵⁶ Matningsdal (2012) note 1524

dokumentene med tanke på fremtidig bruk. Andre straffalternativ i andre ledd gjelder der hvor gjerningsmannen benytter seg av et ellers ekte dokument for å begå en forbrytelse.¹⁵⁷ Også etter andre ledd er medvirkning straffbart.

§ 186 rammer handlinger som ligger forut for selve forberedelsen som er beskrevet i § 185, eksempelvis å anskaffe redskaper som skal brukes til forfalskningen.¹⁵⁸ Regelen har da tilsvarende funksjon som § 177. §186 er foreslått ikke videreført i den nye straffeloven.¹⁵⁹

Strafferammen for § 185 er fem år og for § 186 fengsel inntil tre år.

6.6 Straffeloven § 269 nr. 2

§ 269 nr. 2 gjelder å “utruste Skip” for sjørøveri og har kun historisk interesse. Det er ikke overraskende at heller ikke dette straffebudet foreslås videreført i den nye straffeloven.¹⁶⁰

6.7 Delkonklusjon

Den praktiske bruken av forberedelsesdeliktene har ikke vært spesielt stor. Dette med unntak av §§ 91 og 161. Årsakene til dette kan være mange. Det må likevel trekkes frem at de ulike pengefalsk - og dokumentfalskbestemmelsene delvis tilhører en annen tid. Husabø tar til ordet for en modernisering av ordlyden for disse.¹⁶¹ Husabø er også kritisk til § 161 som han mener ikke egentlig har stor selvstendig rekkevidde ved siden av det han omtaler som ”grunndeliktet,” se side 60 nedenfor. Straffelovkommisjonen har da også foreslått å endre flere av de omtalte straffebudene, samt og opprette enkelte nye straffebud som kriminaliser forberedende handlinger.¹⁶²

¹⁵⁷ Matningsdal (2012) note 1529

¹⁵⁸ Ibid

¹⁵⁹ NOU 2002:4 s.404

¹⁶⁰ Matningsdal (2012) note 2151

¹⁶¹ Husabø (1999) s. 385

¹⁶² Matningsdal (2010), Norsk Spesiell strafferett, s. 17, Andenæs (2004) s. 351, NOU 2002: 4 kapittel 4.5.4

7 Straffbar deltakelse

7.1 Innledning

Det er åpenbart at personer som er medlemmer i ulike samfunnsskadelig, kriminelle eller militære grupper kan straffes for de forbrytelser som blir begått av gruppen og gruppens medlemmer som sådan.¹⁶³ Poenget med de aktuelle straffebudene er at deltakelse i *seg selv* vil kunne medføre straffeansvar. Dette er også årsaken til at den straffbare deltakelse hører inn under den straffbare forberedelse.

Skyldkravet er forsett, jfr. strl. § 40. Det kan også i utgangspunktet pådømmes straffeansvar for medvirkning og forsøk for de ulike deliktene. Se ellers drøftelse i 5.2 og 5.3.

§§ 104a og 86 nr. 5 ble tilføyd i straffeloven etter arbeidet til Andenæs med beredskapslovgivningen og påfølgende lovrevisjon på 50-tallet.¹⁶⁴ Dette var dermed den første utvidelsen av den straffbare forberedelse i norsk strafferett. § 330 stammer fra straffeloven av 1902.

7.2 Straffeloven § 86 nr. 5

§ 86 er det sentrale forræderistraftebudet i straffeloven.¹⁶⁵ Den står i straffelovens kapittel 8 om *Forbrydelser mod Statens Selvstændighed og Sikkerhed*.

Straffeloven § 86, nr. 5 rammer den som: ”stifter, går inn i, deltar aktivt i eller yter økonomisk støtte av betydning,” til et parti eller organisasjon som virker til fordel for fienden, eller medvirker til dette. Det er et vilkår for straffeansvar etter § 86 første ledd, at landet er i krig eller at den straffbare handling skjer ”med krigstid for øye.”

¹⁶³ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) kapittel 4.1

¹⁶⁴ Andenæs (1998) Det vanskelige oppgjøret s. 127

¹⁶⁵ Hagerup (1903) Straffeloven s. 88

§ 86 har en kasuistisk utforming. Dette henger sammen med at bestemmelsen i stor grad er bygd opp rundt de tilfeller av bistand til fienden som fant sted under krigen.¹⁶⁶

I ot.prp. nr. 8 (2007-2008) trekkes det frem følgende om vilkåret i 86 første ledd:

“Det sentrale i § 86 er at visse handlinger regnes som særlig straffverdige når de begås i krig eller i situasjoner som lovverket likestiller med krig, som for eksempel når det er besluttet mobilisering, det er innledet kamphandlinger mot Norge, besettelse eller okkupasjon (uten kamp), eller når handlingen er begått med krig for øye.”¹⁶⁷

Eksempler på en slik situasjon som § 86 første ledd beskriver, vil være situasjonen i Norge sommeren 1905 hvor forholdet mellom Norge og Sverige var svært spent grunnet stridigheter rundt unionsoppløsningen og begge parter delvis hadde mobilisert sine væpnede styrker.¹⁶⁸

I rettsoppgjøret etter krigen var det oppe flere saker etter den daværende ordlyden i § 86, ”bistand til fienden i råd og dåd,” som nå vil falle inn under § 86 nr. 5. I Rt. 1945 s. 13 ble det slått fast at å melde seg inn i NS etter 1942, hvor partiet stilte seg bak den tyske okkupasjonsmakten, var straffbart.¹⁶⁹ Et annet spørsmål som oppstod var hvorvidt gamle medlemmer av NS kunne straffes. Dette kunne de ikke dersom medlemskapet ikke hadde vært aktivt.¹⁷⁰ På samme måte ble heller ikke små økonomiske bidrag ansett for å være nok, jfr. Rt. 1946 s. 1025.

Strafferammen for overtredelse av § 86 nr. 5 er inntil 21 års fengsel.

¹⁶⁶ Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) kapittel 7.8.1

¹⁶⁷ Ibid

¹⁶⁸ Rett, nasjon, union (2005) s. 445 og Alnæs (1999) s. 65

¹⁶⁹ Husabø (1999) s. 329

¹⁷⁰ Ibid

7.3 Straffeloven § 104a

§ 104a første ledd rammer å danne, støtte, rekruttere medlemmer eller å delta i en privat organisasjon av militær karakter. Annet ledd retter seg mot deltakelse i ”forening eller sammenslutning som har til formål” med ulovlige midler å ”forstyrre samfunnsordenen.” Bestemmelsen er inntatt i straffelovens kapittel 9 om *Forbrydelser mod Norges Statsforfatning og Statsoverhoved*.

§ 104a var et resultat av arbeidet med beredskapslovgivning etter krigen og var ikke med i den opprinnelige straffeloven av 1902. Formålet var å hindre fremveksten av organisasjoner og grupper som kunne true statens maktmonopol.¹⁷¹

Det er ikke et krav etter første ledd at organisasjonen er bevæpnet.¹⁷² Likevel ligger det jo i ordlyden, ”militær karakter”, at det må forkomme et minimum av omgang med våpen. Det er vanskelig å finne eksempler i norsk historie på at en slik type organisasjon har eksistert. Det nærmeste man kommer må være mistankene om at Norges Kommunistiske Parti og senere SUF (ml) drev våpentrening og opererte med våpendepot i etterkrigstiden.¹⁷³

Støtte til en slik organisasjon kan være av økonomisk art eller bestå av støttende meningsytringer i det offentlige rom, og si seg enig med organisasjonens synspunkt antas alene ikke å være tilstrekkelig for å pådra seg skyldansvar etter bestemmelsen.¹⁷⁴

Det er straffeskjerpene dersom organisasjonen benytter seg av medlemmer under 18 år. Alternativet om medlemmer under 18 ble tilføyd i 2002 og er et resultat av FNs barnekonvensjon, tilleggsprotokoll 25. mai 2000 om bruk av barn i væpnet konflikt.¹⁷⁵ Likeså når organisasjonen besitter et ”forråd av våpen.”

¹⁷¹ Ot.prp. nr. 79 1950 s. 14

¹⁷² Ibid

¹⁷³ Lund-rapporten s. 163 og s. 195

¹⁷⁴ Matningsdal, note 873 (2011)

¹⁷⁵ Ot.prp. nr. 61 (2001-2002) s. 80

Annet ledd rammer som nevnt organisasjoner med ett uttalt formål om å forstyrre samfunnsordenen med ulovlige eller voldelige midler. Bestemmelsen ble brukt for å varetektsfengsle en gruppe nynazister på slutten av 90-tallet, jfr. Rt 1997 s. 874 og Rt. 1997 s. 970. I begge tilfellene ble varetektsfengslingen opprettholdt. Det ble også slått fast at organisasjonen ikke trengte å være av ”militær karakter” for å falle inn under annet ledd, i så tilfelle vil §104a første ledd bli benyttet.¹⁷⁶

Etter fremlegging av Lund kommisjonens rapporten i 1996 oppstod det en diskusjon rundt forståelsen av annet ledd som hadde vært hyppig brukt som hjemmel i forbindelse med telefonavlytting.¹⁷⁷ Kommisjonen hadde lagt til grunn at straffeansvar etter § 104a annet ledd, først var aktuelt etter at foreningen hadde tatt skritt for å realisere formålet.¹⁷⁸ Denne tolkningen var ikke det daværende overvåkningspolitiet enig i.¹⁷⁹ Uansett ble dette presisert i lov av 3. desember 1999 nr. 82 hvor Lund-kommisjonens forståelse ble lagt til grunn, og tilleggsvilkåret, ”har tatt skritt for å realisere formålet med ulovlige midler,” ble tilføyd i lovteksten.¹⁸⁰

Dersom formålet til organisasjonen er å endre statsforfatningen, blir dette rammet av § 98. 104a kan da ikke brukes i konkurrans med § 98.¹⁸¹

§ 104a, annet ledd ble foreslått ikke videreført i av straffelovkommisjonen.¹⁸² Dette er ikke gjennomført, men bestemmelsen er noe endret.¹⁸³

¹⁷⁶ Matningsdal (2012) note 885

¹⁷⁷ Lund-rapporten s. 83-84 og s. 125-127

¹⁷⁸ Lund-rapporten s. 82

¹⁷⁹ Husabø (1999) s. 330

¹⁸⁰ Ot.prp. nr. 64 (1998-99) s. 133-136 og s. 142-144

¹⁸¹ Husabø (1999) s. 331

¹⁸² NOU 2002: 4 kapittel 10.2

¹⁸³ Matningsdal (2012) note 876

Strafferammen er fengsel inntil 6 år.

7.4 Straffeloven § 330

§ 330 gjør det straffbart å være medlem eller stifte en organisasjon som; er forbudt ved lov, har som formål å oppmuntre til straffbare handlinger, eller hvor medlemmene ”forpligter sig til ubetinget Lydighed mod nogen.” Bestemmelsen står i straffelovens kapittel 34, *Forseelser mod den offentlige Myndighed*.

Da det for tiden ikke finnes noen organisasjoner som er forbudt ved lov, har ikke det første straffalternativet praktisk betydning.¹⁸⁴ Annet straffalternativ vil teoretisk gjelde alle straffbare handlinger og dermed ha et særdeles stort anvendelsesområdet.¹⁸⁵ Det siste straffalternativet forutsetter at organisasjonen har en statuttregulert lydighetsbestemmelse, altså at forholdet er formelt regulert innad i organisasjonen forut for innmeldelse eller stiftelsen.¹⁸⁶

Strafferammen er bøter eller fengsel opptil tre måneder. Fengselsstraff på inntil seks måneder kan anvendes dersom foreningens formål er å ”forøve” eller oppmuntre til forbrytelser.

Den praktiske bruken av § 330 har vært minimal.¹⁸⁷ Bestemmelsen ble foreslått og ikke videreføres i den nye straffeloven.¹⁸⁸ Dette er fulgt opp.¹⁸⁹

¹⁸⁴ Matningsdal (2012) note 2451

¹⁸⁵ Husabø (1999) s. 331

¹⁸⁶ Matningsdal (2012) note 2453

¹⁸⁷ Husabø (1999) s. 331-332

¹⁸⁸ NOU 2002:4 s. 414-415

¹⁸⁹ Matningsdal (2012) note 2449

7.5 Delkonklusjon

§§ 86 nr. 5 og 104a kom som et resultat av det omfattende arbeidet med å gjøre straffeloven rede for en ny okkupasjon. Utformingen av ordlyden er basert på de hendelser som fant sted under krigen og på mange måter en kodifisering av mangler straffeloven hadde i forhold til de mange strafferettslige problemsstillinger som rettsoppkjøret etter krigen brakte med seg.¹⁹⁰ Dette gjør at straffebudene muligens ikke passer inn i dagens trusselvurderinger. Heldigvis har det ikke vært bruk for § 86 nr. 5. PST uttaler at så vidt de kjenner til har ingen faktisk blitt dømt for overtredelse av §104a.¹⁹¹ Den praktiske bruken av den straffbare deltakelse har vært som hjemmelsgrunnlag for bruk av tvangsmidler.¹⁹² Husabø mener skjønnsmessige gjerningsskildringer fører til at kravet domstolene stiler om skjellig grunn til mistanke på etterforskningsstadiet lettere blir oppfylt og motsatt i forhold til kravet om bevisovervekt i straffesaker.¹⁹³ Det kan også være vanskelig å finne organisasjoner som tilfredsstillende vilkårene sammenholdt med forsetts vurderingen for dette formålet utmålt for den enkelte deltaker.¹⁹⁴

8 De straffbare forbund

8.1 Forbundsbegrepet

Som nevnt ovenfor var det allerede i 1902-loven flere bestemmelser som rammet inngåelse av forbund. Begrepet er altså ikke av ny opprinnelse. Den rent språklige definisjonen av forbund vil være noe sånt som “formell avtale,” eller bare “avtale.”¹⁹⁵ Dette innebærer

¹⁹⁰ Andenæs (1998) s. 119-127, s. 135-147

¹⁹¹ Ot.prp. nr. 61 (2001-2002) s. 51

¹⁹² Ibid

¹⁹³ Husabø (1999) s. 331

¹⁹⁴ Ibid

¹⁹⁵ Matningsdal (2012) note 1797

selvsagt at det minst må være to personer involvert.¹⁹⁶ Husabø definerer det som: ... ”*ein avtale med eit bestemt forbrytersk formål.*”¹⁹⁷ Forbrytelsen avtalen retter seg mot omtaler Husabø som ”grunndeliktet.”¹⁹⁸ Jeg velger å kalle dette for ”hovedhandlingen.”

I rettspraksis oppstilles det ikke noen konkrete formkrav til forbundsbegrepet. Avtalen trenger for eksempel ikke å være skriftlig.¹⁹⁹

Forbundet må gjelde for en bestemt forbrytelse og *hver av deltakerne* sitt forsett må dekke *hele* gjerningsskildringen for den forbrytelsen forbundet retter seg mot.²⁰⁰ Tidspunktet for denne vurderingen blir ved inngåelsen av ”forbundsavtalen.” Blir forbrytelsen fullført, faller behovet for straffeansvar etter forbundsbestemmelsene delvis bort.²⁰¹ De ulike deltakerne vil da kunne straffes for psykisk medvirkning for fullført hovedhandling.²⁰² Husabø argumenterer for at forbundsbestemmelsene ikke kan brukes i konkurrans med straffeansvar for fullført eller forsøk på fullført hovedhandling:

”Føremålet med reglane om ”forbund” er å råka tilfelle som ikkje kjem så langt som til forsøk eller fullføring. Dersom avtalen blir realisert, har ein ikkje dette behovet lenger. Det er difor nærliggjande å vurdera konkurransspørsmålet på same måten som forholdet mellom forsøkt og fullført brotsverk, der forsøket blir konsumert av fullføringa.”²⁰³

Se også 5.2 og 5.3 om skyldansvaret, forsøk og medvirkning for forberedelseshandlinger.

¹⁹⁶ Matningsdal (2012) note 1906

¹⁹⁷ Husabø (1999) s. 316

¹⁹⁸ Husabø (1999) s. 321

¹⁹⁹ Husabø (1999) s. 318

²⁰⁰ Husabø (1999) s. 307

²⁰¹ Husabø (1999) s. 317

²⁰² Husabø (1999) s. 316

²⁰³ Husabø (1999) s. 319

8.2 Eldre straffbare forbund

Med ”eldre straffbare forbund” mener jeg straffebud hvor forbundsbegrepet blir benyttet, og som enten var i straffeloven i 1902 eller har blitt tilføyd før 1960. §§ 94, 104, 159 og 269 nr. 1 har vært i straffelovens siden 1902. § 225 tredje ledd ble innført i 1958.²⁰⁴ §§ 94 og 104 fikk utvidet sitt anvendelsesområdet i 1950 og § 159 ble utvidet i 1971 og 1999.²⁰⁵

§§ 94, første ledd, 104 og 159 representerer en lovteknisk metode hvor flere alvorlige forbrytelser som i seg selv er selvstendige forbrytelser, også blir gjort straffbare på forberedelsesstadiet gjennom bruken av forbundsbegrepet. Dette er eksempler på det Husabø kaller formelle forberedelsesdelikt.²⁰⁶

§ 94 står i straffelovens kapittel 8 *Forbrydelser mod Statens Selvstændighed og Sikkerhed*, § 104 i kapittel 9 om *Forbrydelser mod Norges Statsforfatning og Statsoverhoved*, § 159 i kapittel 14 om *Almenfarlige Forbrydelser*, § 225 tredje ledd i kapittel 21 om *Forbrydelser mod den personlige Frihed* og § 269 nr. 1 i kapittel 25 om *Udpresning og Ran*.

8.2.1 Straffeloven § 94

Straffeloven § 94 rammer inngåelse av forbund i forhold til straffelovens §§ 83, 84, 86, 86b, 88, 89 og 90. Disse bestemmelsene gjelder ulike forbrytelser mot statens selvstendighet og sikkerhet. §§ 86b, 88 og 89 ble tilføyd ved lovredigeringen i 1950.²⁰⁷ Skyldkravet er forsett.

§ 83 rammer den som medvirker til at Norge eller deler av det norske landområdet innlemmes i en fremmed stat. § 84 gjelder dersom noen påfører Norge, eller noen av dets allierte, krig eller lignende tilstand. § 86 er den generelle forræderibestemmelse i straffeloven. Her listes det opp en rekke ulike straffalternativ som rammer ulike former for

²⁰⁴ Husabø (1999) s. 322

²⁰⁵ Husabø (1999) s. 321

²⁰⁶ Husabø (1999) s. 314

²⁰⁷ Lov av 15. desember 1950 nr. 6

bistand til fienden eller svekkelse av norsk motstandskraft dersom krigstilstand truer landet. § 86 b gjelder den situasjon hvor landet er hærtatt av fremmed makt, men det av ulike grunner ikke foreligger en formell krigssituasjon, det forhold at noen yter okkupasjonsmakten bistand. § 88 omhandler mislighold av kontrakt om forsyninger til militærmakten under krigstid. § 89 rammer diplomatisk landsforræderi²⁰⁸ gjennom en situasjon hvor noen av landets forhandlere alvorlig svekker nasjonens interesser. § 90 omhandler overdragelse av informasjon til fremmed makt (spionasjeparagrafen). I tillegg rammer § 94 brudd på den militære straffelov §§ 81a, 83 og 86. Disse blir ikke behandlet. Straffelovens § 91 nevnes ikke. Dette må sies i sammenheng med lov av 18. august 1914 nr. 3 om forsvarshemmeligheter som setter straff for forberedende handling mot denne.²⁰⁹

Avtalen om forbund må være mellom to enkeltpersoner. En avtale mellom en enkelt person og et annet land vil rammes av § 94, annet ledd, alternativ nr. 2.²¹⁰

Annet ledd rammer den som på ulike måter innleder, planlegger eller forbereder en av de forbrytelsene som er nevnt i første ledd. Det vil medføre at i ytterste forstand er det straffbart å forberede et forbund om å begå en forbrytelse. Husabø kaller dette for ”førebuing til førebuing.”²¹¹ Nr. 1 gjelder oppfordring, nr. 2 rammer ”forhandlinger” med fremmed makt, nr. 3 gjelder de tilfelle hvor noen ”tiltar seg militær befalingsmakt,” nr. 4 omhandler det å motta penger eller andre goder og nr. 5 gjelder medvirkning.

I landsvikersaker har § 94 annet ledd, nr. 4 har blitt benyttet flere ganger, jfr. Rt. 1965 s. 987, Rt. 1966 s. 343, Rt. 1968 s. 486 og Treholt-saken.²¹²

²⁰⁸ Matningsdal, (2012) note 747

²⁰⁹ Husabø (1999) s. 318

²¹⁰ Matningsdal, (2012) note 781

²¹¹ Husabø (1999) s. 319

²¹² dom av Eidsivating lagmannsrett 20.06.1985, straffesak nr. 21/1985

Rt. 1965 s. 987 og Rt. 1966 s. 343 gjaldt personer ansatt i forsvaret som hadde adgang til sensitiv informasjon som kunne betraktes som hemmelige slik begrepet er brukt i § 90 og 91. De hadde gjort fremstøt mot fremmed makt for å på ulik måte avhende denne informasjonen. Spørsmålet som her er interessant er hvor langt de er kommet i hendelsesforløpet og hvordan retten vurderer dette.

Rt 1965 side 987, gjaldt en tidligere sikkerhetsoffiser i flyvåpenet som hadde tatt trikken til den russiske ambassaden og snakket med en militærattache der. Han gav også en del muntlig opplysninger til denne, og kom med et løfte at han kunne skaffe ytterligere informasjon. Mot slutten av møtet mottok han 2000kr.

Høyesterett vurderte saksbehandlingen og lovanvendelsen etter anke fra domfelte. Lagmannsrettens fellende dom ble enstemmig opprettholdt. Mannen ble dømt for overtredelse av straffeloven § 90, 91 og 94 annet ledd, alternativ nr. 2 og 4. Straffeansvar etter § 94, annet ledd, nr. 2 oppstår når mannen snakker med militærattachéen og ansvar etter nr. 4 når han mottar penger. Retten utalte også at det ikke er til hinder for å dømmes etter både §§ 90 og 91 og 94 annet ledd. Forsvareren hadde innvendt at §§ 91 og 94 var forberedende handlinger til 90. Dette slo Høyesterett fast at ikke var til hinder for domfellelse. Et slikt resultat må også sies å være det eneste riktig. Motsatt resultat vil jo ha medført at forberedelsesstraffebud ikke vil være en selvstendige forbrytelse.²¹³ Noe som mildt sagt ville bryte med systemet i straffeloven.

Rt. 1966 side 343 gjaldt en ung mann ansatt ved et sambandskontor som per telefonboks tok kontakt med den sovjetisk ambassade og tilbød dem informasjon som var merket ”NATO Secret.” Denne saken har stor fellestrekk med ovennevnte sak. Hovedforskjellen er at domfelte i sistnevnte tilfelle ikke fysisk overleverte papirer til ambassaden. Han ble således ikke straffet etter § 90 (”fullendt spionasje”) men etter §§ 91 og 94, andre ledd nr.4 og forsøk på § 90.

²¹³ Husabø note

Faktum var som følger: En ung fjernskriveroperatør som jobbet ved det militære sambandskontoret hadde tatt med seg dokumenter han fikk tilgang til gjennom sin jobb. Ved to anledninger ringte han den sovjetiske ambassade og tilbød tilgang på dokumentene mot betaling.

Første gang, 13 august, ble hans tilnærmelser avist av ambassaden og han fikk dermed ikke fullført spionasjehandlingen. Straffeskyld etter § 94, annet ledd, 4 alternativ oppstår når han ringer til ambassaden og tilbyr opplysninger som er hemmelige mot betaling. Det kan stilles spørsmål om innholdet i disse dokumentene på det daværende tidsrom, han hadde ennå ikke skaffet seg tilgang til dem, kunne ansees for å være hemmelighet etter §§ 90 og 91. Det retten må ha vektlagt er tiltaltes forsett, at han tilbyr og skaffe opplysninger mot betaling. Han har spionasjeforsett. Natten til 15. august tok mannen med seg hemmelige dokumenter fra kontoret til sin bopel. Dette er en straffbar handling etter § 91. 17 august ringte han på nytt til russerne og gjentok ønske om å selge dokumentene. Grunnen til at han ved den første henvendelse ikke kan dømmes for forsøk på § 90 er at han der ennå ikke har papirene i hende. Det har han først etter 17 august. Dommen må sies å være illustrerende på hvordan grensedragningen mellom forberedelsesansvaret og forsøksansvaret fungerer i praksis.²¹⁴

Overtredelse av § 94 kan medføre fengselsstraff på inntil 12 år.

8.2.2 Straffeloven § 104

§ 104 retter seg mot ”handlinger av det i § 94 nevnte slag,” dersom hensikten er å begå forbrytelser mot rikets indre sikkerhet.²¹⁵ Straffebudene som omfattes er; § 98, med ulovlige midler å forandre statsforfatningen. § 99 med vold eller trusler om vold forsøke å hindre Kongen, Stortinget, Regjeringen eller Høyesterett i deres virksomhet. § 99a verner de offentlige myndigheter som ikke er omfattet av § 99, offentlige tjenestemenn, pressen,

²¹⁴ Husabø (1999) s. 327

²¹⁵ Husabø (1999) s. 320

foreninger og institusjoner, samt ”betydelige samfunnsinteresser.”²¹⁶ § 100 gjelder drap på Kongen. Medvirkning er straffbart for alle nevnte bestemmelser. § 99a ble innført i 1950.²¹⁷

Det er altså bare § 101, legemskrenking og ærekrenking av Kongen, i straffelovens kapittel 9 som ikke er straffbart på forberedelsesstadiet.²¹⁸ Verdien av § 104 må av den grunn sees i sammenheng med den selvstendige rekkevidden av de øvrige straffebudene.²¹⁹ Dette kommer også frem i Lund kommisjonens rapport som viser til at § 98 brukes som grunnlag for telefonkontroll fremfor § 104.²²⁰

Medvirkning til § 104 er også straffbart, jfr. § 94, annet ledd nr. 5.²²¹ Det må presiseres at dette vil omfatte medvirkning til selve ”forbundsavtalen” og ikke medvirkning til hovedhandlingen i §§ 98,99, 99a eller 100.

Strafferammen er fengsel inntil 12 år.

8.2.3 Straffeloven § 159

§ 159 kriminaliserer det å avtale en forbrytelse mot §§ 148, 151 a, 151 b første ledd, 152 annet ledd, 153 første, annet eller tredje ledd eller 154. Skyldkravet i § 159 er hensikt.

Bestemmelsen må sees i sammenheng med § 147a, som rammer blant annet de samme straffebud som § 159, men øker strafferammen dersom handlingen kan defineres begått med “terrorforsett.” Se drøftelse i 8.3.3 nedenfor.

²¹⁶ Matningsdal (2012) note 848

²¹⁷ Lov av 15. desember 1950 nr. 6

²¹⁸ Husabø (1999) s. 320

²¹⁹ Ibid

²²⁰ Lund-rapporten s. 220 og s. 334

²²¹ Matningsdal (2012) note 875

Dette er igjen straffebud som rammer fremkallelsen eller iscenesetting av alvorlige ulykker eller katastrofer; ildbrann, oversvømming jernbaneulykke eller flyulykke, jfr. § 148. Kapring av skip, fly eller “innretninger eller anlegg på kontinentalsokkelen,” jfr. § 151a. Sabotasje av “energiforsyning, kringkasting, elektronisk kommunikasjon eller samferdsel,” jfr. § 151 b. Forgiftning av drikkevann for mennesker som medfører fare for noens liv, jfr. § 152 annet ledd. Tilsettelse av gift i “Gjenstande ... bestemte til almindelig Brug eller Forhandling,” jfr. § 153 eller spredning av smittsom sykdom som rammer “Mennesker, Husdyr eller Vækster,” jfr. § 154.

Bestemmelsen har blitt utvidet flere ganger; 151a ble tatt inn i 1971²²² og 151b i 1999.²²³ § 151a ble i 1989 utvidet til også å gjelde kapring av skip og installasjoner på kontinentalsokkelen.²²⁴

Matningsdal mener at § 159 kan brukes i konkurens med fullført hovedhandling.²²⁵ Dette synspunktet støttes også av flere eldre strafferettsteoretikere.²²⁶ Husabø er ikke enig dette standpunktet, se side 60 og 61 ovenfor.

Medvirkning rammes også og strafferammen er fengsel inntil 10 år.

8.2.4 Straffeloven § 225 tredje ledd

§ 225 omhandler slavehandel, slavetransport og det ”at en anden bringes i Trældom.” ”«Trældom» omfatter tilfeller hvor fornærmede anbringes hos en annen på en slik måte at han betraktes og behandles som en eiendomsgjenstand.”²²⁷ Tredje ledd gjør det straffbart å

²²² Ot.prp. nr. 52 (1970-71) s. 40

²²³ Lov av 3. desember 1999 nr. 82

²²⁴ Husabø (1999) s. 321

²²⁵ Matningsdal (2012) note 1367

²²⁶ Husabø (1999) s. 317

²²⁷ Matningsdal (2012) note 1823

inngå forbund med det hensikt å utføre en slik handling.²²⁸ Bestemmelsen er et resultat av at Norge i 1958 ratifiserte en tilleggskonvensjon til Genèvekonvensjonen av 25. september 1926 om motarbeidelse av slavehandel.²²⁹

8.2.5 Straffeloven § 269 nr. 1

I § 269 nr. 1 gjør det straffbart å inngå en avtale om å ”forøve Ran,” eller medvirke til dette. Skyldkravet er altså ikke ”hensikt” som i de fleste andre forbundsbestemmelsene. Husabø mener likevel at dette i realiteten ikke vil medføre noen tolkningsforskjell med tanke på skyldkravet.²³⁰

I LB-2009-119693 ble to menn dømt for ransforbund, samt et fullført ran (§268) :

” De to planla over lengre tid å rane en pengetransport som hadde rute på Romerike. De drev rekognosering, gikk til anskaffelse av finlandshetter, spray, sølvtape, strips og våpen/replika, og leide biler hvorav en skulle brukes som fluktbil. Først da verditransporten kom til det planlagte ransstedet tok B beslutningen om ikke å gjennomføre planen. ”

Et tilsvarende forhold finnes i Rt. 1985 s. 869. Her ble to unge mennene dømt for overtredelse av § 268 annet ledd, jfr. § 267 om kvalifisert ran og ransforbund etter § 269 nr. 1.

Strafferammen er på tre år. Det er klart blant de laveste av forberedelsesdeliktene. Dette er en mulig forklaring på at deliktet ikke er mye brukt i praksis.²³¹

²²⁸ Matningsdal (2012) note 1825

²²⁹ Matningsdal (2012) note 1824

²³⁰ Husabø (1999) s. 322

²³¹ Ibid

8.3 Nyere straffbare forbund

Med ”nyere straffbare forbund” mener jeg straffebud som benytter forbundsbegrepet og er kommet inn i straffeloven fra 1999 og senere. Det er ikke kommet inn noen nye forbundsbestemmelser fra 1958 og frem til 1999 da §§ 223 tredje ledd, og 233a ble inntatt i straffeloven som nye straffebud og § 151b ble tillagt i bestemmelsene som rammes etter § 159 gjennom lov av 3. desember 1999 nr. 82.

§§ 147a, tredje ledd, 162c og 318 er direkte resultat av ulike FN initiativ. §§ 223 tredje ledd og 233a er et resultat av norske interne overveielser. En av årsaken til dette fremkommer i Ot.prp. nr. 64 1998-99 på side 131. Her trekkes det frem at det ikke fremstår helhetlig at det er straffbart å inngå forbund for å begå ran, men ikke straffbart å planlegge alvorlige legemskrenkelser eller drap. § 223, tredje ledd står i straffelovens kapittel 21 om *Forbrydelser mod den personlig Frihed*, § 233a i kapittel 22, *Forbrydelser mod Liv, Legeme og Helbred*, § 147a, tredje ledd i kapittel 14, *Almenfarlige Forbrydelser* og § 318 i kapittel 31 om *Heleri og hvitvasking*.

8.3.1 Straffeloven § 223 tredje ledd

§ 223 retter seg mot frihetsberøvelse. Annet ledd gjelder kvalifisert frihetsberøvelse. Det er denne formen for frihetsberøvelse som det er straffbart å inngå forbund for å forbryte seg mot. Skyldkravet er forsett.

Frihetsberøvelsen må for være rettsstridig og dermed ulovlig.²³² Vilkårene for at det skal foreligge kvalifisert forbrytelse etter annet ledd, er at frihetsberøvelsen har pågått mer enn en måned, ”har voldt noen ualmannelige Lidelser eller Skade,” eller har medført noens død.

Andre ledd rammer medvirkning. Det betyr at det også er straffbart å medvirke til en avtale om kvalifisert frihetsberøvelse.²³³ Strafferammen er fengsel inntil 10 år.

²³² Matningsdal (2012) note 1788

²³³ Matningsdal (2012) note 1797

8.3.2 Straffeloven § 233a

Bestemmelsen rammer inngåelse av forbund for å begå drap, jfr. § 233 eller grov legemsbeskadigelse, jfr. § 231. Bakgrunnen er som nevnt ovenfor, et ønske fra lovgiver om å harmonisere de ulike forbundsbestemmelsene i straffeloven. Skyldkravet er forsett.

Forarbeidene utdyper ikke hvordan bestemmelsen skal forstås i praksis. Det foreligger, ut i fra de undersøkelser jeg har gjort på rettsdata og lovdata, heller ikke Høyesterettsdommer eller dommer fra lagmannsretten hvor personer er dømt for overtredelse av straffebudet.

Samtidig er selve lovteksten likefrem og forståelig. Den straffbare handling vil være å inngå forbund, se drøftelse ovenfor, forbundet må dekke en handling om drap eller grov legemsbeskadigelse. Også denne bestemmelsen nevner medvirkning.²³⁴ Strafferammen er inntil 10 års fengsel.

8.3.3 Straffeloven § 147a tredje ledd

§ 147a tredje ledd gjør det straffbart å inngå forbund for å forbryte seg mot nærmere angitte forbrytelser i straffelovens kapittel 14, 21 og 22, jfr. § 147a, første ledd. Det er et vilkår for straffeansvar at dette forbundet blir inngått med den hensikt å begå en terrorhandling.

Bestemmelsen kom med lov 28. juni 2002 nr. 54 og var et direkte resultat av FN's sikkerhetsråd resolusjon 1373.

De aktuelle forbrytelsene er for det første de samme som etter § 159; §§ 148, 151 a, § 151 b første ledd, 152 annet ledd, § 153 første, annet eller tredje ledd eller § 154. I tillegg rammer første ledd; §§ 152a første ledd (bruk av ”massetdelegelsesvåpen”), 152b (miljøforurensing), 153a (opphevet 22 juni 2012), 223 annet ledd (frihetsberøvelse), 224 (slavearbeid), 225 første eller annet ledd (bringe noen i trældom), 231 jfr. 232 (grov legemsbeskadigelse), eller 233 (drap).

²³⁴ Ot.prp. nr. 64 (1998-99) s. 143-144.

For straffeansvar etter § 147a siste ledd er det dermed to vilkår; den planlagte handlingen må falle inn under en av de selvstendige deliktene som nevnes og denne handling må være forberedt med den hensikt at det skal være en terrorhandling, jfr. bokstav a-c. Den straffbare handling etter § 147a fjerde ledd, er da å forberede en slik handling gjennom å inngå et forbund.

§ 147a utvider ikke straffeansvaret for de enkelte forbrytelser, men kan øke strafferammen dersom terrorforsett foreligger.²³⁵ Dersom ingen av disse forsetts alternativene foreligger kan ikke § 147a benyttes.²³⁶

Medvirkning nevnes ikke i ordlyden. Men siden straffebudene som første ledd viser til alle omfatter medvirkning, ”omfatter tredje ledd også den som inngår avtale om å medvirke til at andre begår de aktuelle handlingene.”²³⁷

I en fersk dom fra Borgarting lagmannsrett, LB-2012-040854, ble to personer dømt for å ha inngått ”terrorforbund” etter § 147a tredje ledd. I forhold til medvirkeren uttaler retten følgende om skyldspørsmålet:

”Slik lagmannsretten ser det, gjør hensynet til straffebudets effektivitet seg også gjeldende for § 147a. Videre er det slik at denne forbrytelsen får sin karakter (som terrorhandling) ved at hovedmannen har terrorforsett. For medvirkeren må da det være nok at han er klar over at hovedmannen handler med terrorforsett. Det kan ikke kreves at han selv har et slikt forsett.”

Strafferammen er inntil 12 års fengsel.

8.3.4 Straffeloven § 162c

Dersom en ”organisert kriminell gruppe” som et del av sin virksomhet inngår et forbund om å begå en handling som har en strafferamme på fengsel i minst tre år, vil de rammes av

²³⁵ Matningsdal (2012) note 1208

²³⁶ Rt. 2003 s. 462.

²³⁷ Matningsdal (2012) note 1217

§ 162c. Organisert kriminell gruppe tolkes på samme måte som i strl. § 60a, se drøftelse i 2.2.2 ovenfor, jfr. 162c annet ledd.

Skyldkravet er forsett. Medvirkning nevnes ikke i ordlyden. Strafferammen er tre år, dersom ikke straffebudet bestemmelsen peker på (hovedhandlingen) selv har en høyere strafferamme.

Bestemmelsen ble tilføyd ved lov 4. juli 2003 nr. 78 og er en del av statens forpliktelser for bekjempelse av organisert kriminalitet og direkte foranlediget av at Norge gjennomførte FNs konvensjon av 15. november 2000 «against Transnational Organized Crime» art. 5.²³⁸

Påtalemyndigheten trenger ikke og konkret bevise hva slags forbrytelse forbundet gjelder, så lenge de kan bevise at strafferammen for den aktuelle handling er tre år eller mer.²³⁹ I forarbeidene blir det brukt som eksempel at vil være tilstrekkelig for straff etter 162c dersom:

“... det er hevet over enhver rimelig tvil at det dreier seg om ulovlig innførsel av et slag som kan lede til den aktuelle straffen. Det kreves ikke at påtalemyndigheten samtidig kan bevise hvorvidt det var narkotika eller et betydelig kvantum sprit avtalen dreide seg om.”²⁴⁰

Det er videre et krav om at handlingen må være foretatt som *ledd i virksomheten til* en organiserte kriminelle gruppen for at straffeansvar skal inntre. Et eksempel kan være at et medlem i Hells Angels, som i utgangspunktet ikke faller i under definisjonen “organisert kriminell gruppe” i § 162c, jfr. 2.2.2 ovenfor, er ute og kjører på motorsykkelen sin og kjører på en fotgjenger i et overgangsfelt med dødelig utfall. Dette er en handling som kan kvalifisere til uaktsomt drap, jfr. strl. § 239 og har en strafferamme på inntil seks år. Spørsmålet etter § 162 c blir da hvorvidt motorsykkelkjøringen *i seg selv* kan ansees å være

²³⁸ Matningsdal (2011) note 1398

²³⁹ Matningsdal (2011) note 1400

²⁴⁰ Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) s. 95

ledd i den kriminelle virksomheten Hells Angels måtte bedrive. I dette tilfelle vil det nok falle utenfor, men hvis motorsykkkelkjøringen og påkjøring fant sted etter en flukt fra et bankran, ville det muligens stilt seg annerledes.

Bestemmelsen har ennå ikke blitt prøvd for Høyesterett, men det foreligger en dom fra Gulating lagmannsrett. Denne saken gjaldt såkalt "skimming" hvor tre utenlandske statsborgere var tiltalt og ble dømt for kopiering samt avlesning av kredittkort og pin-koder. Retten utaler følgende om kravet til "forbundet" og sammenhengen til "organisert kriminell gruppe:"

*"Det er tilstrekkelig for domfellelse etter § 162c at de tre tiltalte seg i mellom i ord eller handling, uttrykkelig eller underforstått, har avtalt å begå den straffbare handlingen som foran nevnt, og med kjennskap til en organisert kriminell gruppe som de her bistod."*²⁴¹

I dette tilfelle har retten tilsynelatende lagt kravet til organisering og forsett på et lavt nivå.

8.3.5 Straffeloven § 318

§ 318 omhandler inngåelse av forbund som rammes av hvitvaskingsbestemmelsen i § 317 første eller annet ledd. Bestemmelsen ble inntatt i straffeloven gjennom lov av 30. juni 2006 nr. 49. Bakgrunnen var FN-konvensjonen av 29. september 2003 om korrupsjon. Skyldkravet er forsett. Medvirkning nevnes ikke og straffeutmålingen er bøter eller fengsel inntil tre år. Dette er det hittil nyeste tilskuddet til den straffbare forberedelse.

8.4 Delkonklusjon

De straffbare forbund er den av underkategoriene av straffbare forberedelse som har vært mest "populær" fra lovgivers side når forberedelsesansvaret har blitt utvidet siden slutten

²⁴¹ LG-2010-012161

på 90-tallet. Alle de nye deliktene bruker forbundsbegrepet. Dette må ha sammenheng med at denne formen har fungert tilfredsstillende i praksis og på en klar måte regulerer forholdet mellom selve forberedelsen (avtalen) og den eventuelt fullførte hovedhandling.

9 Avsluttende bemerkninger

9.1 Innledende konklusjon

Den praktiske bruken av den straffbare forberedelse har vært begrenset. Det kan være flere mulig forklaringer på dette; Andenæs refererer til Hurwitz og dansk rett. Her er ”alle” forberedelseshandlinger straffbare. Likevel er det sjeldent at fjerne forberedelsesdelikt kommer for retten.²⁴² En annen mulig forklaring er at dette representerer noe nytt og fremmed i norsk rett, inspirert av anglosaksisk rettstradisjon hvor ulike former for ”conspiracy” lenge har stått sterkt.²⁴³ En tredje forklaring er at politi - og påtalemyndighet gjennom KK-tilgangen får mye informasjon og i realiteten kan avverge terrorangrep før de faktisk har funnet sted. Dette var delvis tilfelle i LB-2012-040854. Behovet for å ta ut tiltale blir dermed mindre.

Unntaket fra denne hovedtendensen om få domfellelser er ”spionasjebestemmelsene” i §§ 91 og 94. Disse representerer kjerneområdet for beskyttelsen av rikets sikkerhet. De senere års utvidelse av straffbare forberedelseshandlinger bygger på forutsetningen om at terrorisme og organisert kriminalitet innebærer en tilsvarende trussel for samfunnet. Det kan være grunn til å undre seg over denne vurderingen av trussel potensialet terrorhandlinger og organisert kriminalitet representerer i Norge i 2012. Da straffeloven

²⁴² Andenæs (2004) s. 347

²⁴³ Husabø (1999) s. 363-364

kom til i 1902 var nasjonen i ferd med å løsrive seg fra Sverige og det fantes indre spenninger i landet knyttet til arbeiderklassens innledende kamp for å klatre oppover på samfunnsstigen. Et betimelig spørsmål blir om dagens trusselnivå virkelig er så mye høyere som utviklingen i straffeloven skulle tilsi.

9.2 Det straffbare forberedelsesansvaret i et pre-aktiv perspektiv

Utviklingen innenfor strafferetten går i samme retning som ellers i samfunnet; man ønsker mer sikkerhet, mer trygghet i en tilsynelatende mer og mer utrygg verden. Straffeansvaret har som nevnt blitt utvidet både i bredden og i dybden. I bredden i den forstand at flere handlinger er underlagt straffeansvar og i dybden gjennom en utvikling hvor ”lovgiver har strekt straffeansvaret lenger ut i den enkelte brottsverket sin periferi.”²⁴⁴

Et minst like viktig forhold er utvidelsen av politiets rett til å benytte ytterligere tvangsmidler i etterforskningsfasen. De virkemidlene som før kun ble benyttet ved mistanke om forbrytelser mot rikets sikkerhet blir nå benyttet også mot mer tradisjonelle former for kriminalitet. Dette har ikke skjedd først og fremst fordi trusselen fra denne kriminaliteten har økt faretruende de siste årene, snarere er det et ønske om en mer effektiv bekjempelse som ligger til grunn.²⁴⁵

I et mulig motsetningsforhold til denne utviklingen står hensynet til innbyggerens frihet og rettsikkerheten i samfunnet.²⁴⁶ I hvor stor utstrekning disse verdiene er truet, eventuelt har tapt terreng på bekostning av sikkerhets – og trygghetstankegangen er uvisst. At det eksisterer en slik avveging mellom til dels motstridende hensyn er hevet over enhver tvil.²⁴⁷

²⁴⁵ Husabø (1999) s. 379 og s. 371

²⁴⁶ Husabø (1999) s. 1

²⁴⁷ Husabø (1999) s. 375-380

10 Litteraturliste

Bøker

- Alnæs, Karsten. *Historien om Norge. En ny arbeidsdag*, Gyldendal Norsk Forlag, 1999
- Alnæs, Karsten, *Historien om Norge. Femti rike år*, Gyldendal Norsk Forlag, 2000
- Andenæs, Johs. *Alminnelig strafferett*, 1997. (lest i digital utgave fra nasjonalbiblioteket.)
- Andenæs, Johs. *Alminnelig strafferett*, 5. utgave, Universitetsforlaget, 2004
- Andenæs, Johs. *Spesiell strafferett og formuesforbrytelse*, samlet utgave ved Kjell V. Andorsen, Universitetsforlaget, 2008.
- Andenæs, Johs. *Det vanskelige oppgjøret*. 3. utgave, Tano Aschehoug, 1998.
- Andenæs, Mads, T. og Bjørnstad, Kjetil (red.). *Vi anklager! Treholt-saken og rettsikkerheten*, Aschehoug, 1986.
- Eckhoff, Torstein. *Rettskildelære*, 5. utgave ved Jan E. Helgesen, Universitetsforlaget, 2001
- Graver, Hans Petter. *Juridisk overtalelseskunst*, Fagbokforlaget, 2008.
- Gröning, Linda. *EU, staten och rätten att straffa. Problem och principer för EU.s straffrättsliga lagstiftning*, Santerus Forlag, 2008.
- Hagerup, Francis. *Straffeloven*, Aschehoug & Co, 1903.
- Husabø, Erling Johannes. *Straffeansvarets periferi, Medvirking, førebuing, forsøk*, Universitetsforlaget 1999.
- Ingvaldsen, Karten og Lundgren Vanja (red.) *Organised Crime: Norms, markets, regulation and research*, Unipub, 2009.
- Jacobsen, Jørn RT. *Fragment til forståing av den rettsstatlege strafferetten*, Universitetsforlaget 2008.
- Johansen, Per Ole. *Den illegale spriten. Forbudstid til polstreik*, Unipub, 2004.
- Larsson, Paul. *Organisert Kriminalitet*. Pax Forlag, 2008.
- Matningsdal, Magnus. *Norsk spesiell strafferett*, Fagbokforlaget, 2010.
- Michelet, Jon: *Mappa mi, En beretning om ulovlig politisk overvåkning*, Forlaget Oktober, 2011.
- Nerbøvik, Jostein. *Norsk Historie. 1860-1914*, Det Norske Samlaget, 1999.
- Nordberg, Liam. *Insidan – brotten, pengarna, tiden*. Pocketforlaget, 2009.

- Persson, Jesper. *Från Svensson til kriminell och vägen tillbaka!* Vulkan, 2008.
- Retten, Nasjon, Union. Den svensk-norske unionens rettslige historie 1814-1905.* Ola Mestad, Dag Michalsen, Gro Nystuen [...] Universitetsforlaget, 2005.
- Skagen, Kaj. *Retten som ingen kunne målbinde, En forsvarstale for Arne Treholt,* Bokvennen Forlag, Oslo 2011.
- Townshend, Charles. *Terrorism. A Very Short Introduction,* Oxford University Press New York, 2002.
- Uggerud, Ken. *Domsanalyse og domskritikk,* 2. utgave, Cappelen Akademisk Forlag, 2002
- Ustvedt, Yngar, *Den varme freden – den kalde krigen. Det skjedde I Norge. Bind1 1945-52.* Gyldendal Norsk forlag, 1978.
- Widerøe, Rolf J. og Aass, Hans Petter. *Dødsranet. David Toska og veien til Nokas,* Gyldendal, 2009.
- Østli, Kjetil S. *Politi & Røver.* Cappelen Damm, 2009.

Rettsavgjørelser

Lagmannsretten

dom av Eidsivating lagmannsrett 20.06.1985, straffesak nr. 21/1985

LE-1993-1644

LB-2009-107968

2009-10-12. LB-2009-119693. Borgarting lagmannsrett - dom.

LG-2010-012161

2012-10-15. LB-2012-040854. Borgarting lagmannsrett - dom.

Høyesterett

Rt. 1880 s. 641

Rt. 1876 s. 1
Rt. 1880 s. 641
Rt. 1926 s. 716
Rt. 1930 s. 101
Rt. 1939 s. 890
Rt. 1945 s. 13
Rt. 1946 s. 1025
Rt. 1948 s. 775
Rt. 1954 s. 858
Rt. 1965 s. 987
Rt. 1966 s. 343
Rt. 1968 s. 486
Rt. 1968 s. 486
Rt. 1972 s. 1296
Rt. 1973 s. 1
Rt. 1974 s. 1013
Rt. 1976 s. 889
Rt. 1977 s. 1179
Rt. 1979 s. 100
Rt. 1979 s. 1492
Rt. 1980 s. 113
Rt. 1980 s. 1258
Rt. 1982 s. 436
Rt. 1982 s. 1315
Rt. 1985 s. 1275
Rt. 1986 s. 494
Rt. 1986 s. 536
Rt. 1987 s. 950
Rt. 1989 s. 1004
Rt. 1990 s. 531

Rt. 1995 s. 475

Rt. 1995 s. 355

Rt. 1995 s.1057

Rt. 1997 s. 894

Rt. 1997 s. 970

Rt. 1999 s. 1561

Rt. 2003 s. 462

Rt. 2006 s. 705

Artikler

Husabø, Erling Johannes. *Verdival og lovtekniske utfordringer ved revisjon av straffelova kap. 8 og 9 I*: Tidsskrift for rettsvitenskap, nr. 2, 2003

Solberg, Jan, P. og Bovim, Lene. *Kriminaliteten går ned. I*: Norsk Politi, nr.1, mars 2011, s. 6-23.

Husabø, Erling Johannes. *Pre-aktiv strafferett*. Tidsskrift for strafferett nr. 1, 2003.

Lovgivning

Kriminallova av 1848

Lov av 22.05.1902 nr. 10, Almindelig borgerlig Straffelov (Straffeloven)

Lov av 18. august 1914 nr. 3 om forsvarshemmeligheter

Lov av 15. desember 1950 nr. 6

Lov 3. desember 1999 nr. 82.

Straffeloven av 20. mai 2005 nr. 28

Lov av 28. juni 2002 nr. 54

Lov av 4. juli 2003 nr. 78

lov av 30. juni 2006 nr. 49

Forarbeider

NOU

NOU 1993:3. Strafferettslige regler i terroristbekjempelsen.

NOU 1997:15. Etterforskningsmetoder for bekjempelse av kriminalitet

NOU 2000:6. Lillehammer-saken. Omstendigheter rundt drapet på Ahmed Bouchikhi den 21. juli 1973 og sakens senere håndtering av norske myndigheter.

NOU 2002: 4. Ny straffelov. Straffelovkommisjonens delutredning VII

NOU 2009:15. Skjult informasjon – åpen kontroll. Metodekontrollutvalgets evaluering av lovgivningen om politiets bruk av skjulte tvangsmidler og behandling av informasjon i straffesaker.

Odelstingsproposisjoner

Ot.prp. nr. 48 (1914)

Ot.prp. nr. 79 (1950)

Ot.prp. nr. 5 (1958)

Ot.prp. nr. 52 (1970-71)

Ot.prp. nr. 64 (1998-99) Om lov om endringer i straffeprosessloven og straffeloven m v (etterforskningsmetoder m v)

Ot.prp. nr. 61 (2001-2002) Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot terrorisme - gjennomføring av FN-konvensjonen 9. desember 1999 om bekjempelse av finansiering av terrorisme og FNs sikkerhetsråds resolusjon 1373 28. september 2001)

Ot.prp.nr.62 (2002-2003). Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot organisert kriminalitet og menneskehandel, gjengangerstraff mv.)

Ot.prp. nr. 53 (2005-2006) Om lov om endringer i straffeloven 1902 og utleveringsloven (gjennomføring av FN-konvensjonen mot korrupsjon)

Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 mv. (skjerpene og formildende omstendigheter, folkemord, rikets selvstendighet, terrorhandlinger, ro, orden og sikkerhet, og offentlig myndighet)

Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 (siste delproposisjon - slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning)

Stortingsdokumenter

Rapport til Stortinget fra kommisjonen som ble oppnevnt av Stortinget for å granske påstander om ulovlig overvåking av norske borgere («Lund-rapporten»)

Dokument nr. 15 (1995-1996)

St.prp. nr. 56 (2001-2002)

Om samtykke til ratifikasjon av den internasjonale konvensjon av 9. desember 1999 om bekjempelse av finansiering av terrorisme

Innst. O. nr. 118 (2002-2003)

Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot organisert kriminalitet og menneskehandel, gjengangerstraff mv.)

Konvensjoner

Genèvekonvensjonen av 25. september 1926 om motarbeidelse av slavehandel

FNs konvensjon av 15. november 2000 (Palermo-konvensjonen)

Sikkerhetsrådets resolusjon 1373 av 28. september 2001

FN-konvensjonen av 29. september 2003 om korrupsjon.

Nettdokument

www.regjeringen.no

www.rechtsdata.no

www.lovdatabasen.no

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article2459225.ece> (lest 20. mai 2011)

<http://www.dagbladet.no/2010/07/21/magasinet/utenriks/terror/12636842/> (lest 8. mai 2011)

<http://www.csmonitor.com/2001/0927/p16s2-wogi.html> (lest 8. mai 2011)

<http://www.nettavisen.no/nyheter/article2836380.ece> (lest 1. mai 2011)

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article4121860.ece> (lest 3. mai 2011)

http://www.pst.politiet.no/Filer/utgivelser/trusselvurderinger/NTV2011_web.pdf (lest 8. mai 2011)

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/article3516250.ece>. (lest 27 mai 2011.)

Riksadvokatens publikasjoner nr. 3 2004. s. 477 og 478

